

НАЦИОНАЛЕН ВЕСТНИК

ТРАКИЙЦА

Брой 15 – 16 • год. ХСV • 28 август 2015 г. • цена 0,80 лв.

www.stdbg.org

**КОСТАДИН
КАРАМИТРЕВ**

почетен
гражданин
на Хасково

СПОМЕНЪТ ЗА ВЕЛИЧАВИТЕ ДНИ Е ЖИВ

Доказа го и тазгодишният събор
на Петрова нива, посветен на 112 години
от Илинденско-Преображенското въстание

Потомци на тракийските българи от цялата страна, родолюбиви българи, много млади хора дойдоха от близо и от далеч на 22 и 23 август в историческата местност Петрова нива, където се състоя националният възпоменателен събор, посветен на 112 години от Илинденско-Преображенското въстание. Той се организира от Община Малко Търново, Съюзът на тракийските дружества в България и тракийско дружество „Екзарх Антим I“ – Бургас. Два дни странджанската местност бе огласяна от тракийски песни и хора.

„Днес си спомняме героизма и ентузиазма на ония юначни българи от Илинденско-Преображенската епопея. И тяхната любов. Любовта, когато се запали, нищо не може да я угаси. Не се гаси туй, що не гасне! Защото любовта е небесен дар. Всичко, което е от небето, е непобедимо, свято. Затуй дойдохме ние да почетем паметта на техните души. Но те са ни нужни днес, в днешното неспокойно вре-

• Тържествено откриване на събора

ме, в което патриотизмът не е със същата привлекателна сила. Днес трябва да издигнем високо гласа си към всички млади българи да помнят нашата история и никога да не забравят жертвите, дадени за вярата и освобождението на нашето отечество.“ – с тези думи Негово високопросвещенство Йоаникий завърши заупокойната молитва в памет на загиналите преобразенци, която сливеният митро-

полит в съслужение с трима свещеници извърши в храма-костница „Света Петка“. На молитвата бяха вицепрезидентът на Република България Маргарита Попова, председателят на СТДБ Красимир Премянов, кметът на Малко Търново Илиан Янчев, народни представители, много участници в събора.

На тържественото откриване на събора кметът на Община Малко Търново Илиан Янчев заяви, че Илинденско-Преображенското въстание е връхна точка в борбите на македонските и тракийските българи. Това въстание е един от най-героичните и най-драматичните моменти в новата българска история. Събитие, което потомците по право наричаме епопея. Събитие, което не друг, а европейската дипломация определи като доблестно въстание срещу цяла империя. Това въстание бе орга-

низирано от ВМОРО и бе продължение на възрожденските борби на българите за национално освобождение. Неслучайно в една от бунтовните песни на Странджа е възпял бленувания порив за свобода: „Веднъж българско да стане, български съдия да съди...“ Кметът съобщи, че дълги години състоянието на паметника на Петрова нива е било окаяно и въпреки призивите за събиране на средства изход не се е виждал. С Божията воля най-сетне дойде краят на одисеята, за да може днес, да кажем, че усилията на общината за чест и доблест са получили обществена подкрепа, събрана бе паричната сума за спасяването на паметника и грозящата го разруха, за да можем днес с чисто лице да отдадем почит към подвига на преобразенци.

• На заупокойната молитва

Продължава на 2-а стр.

ТРАКИЙЦИ ЩЕ ВЪЗСТАНОВЯТ ПАМЕТНАТА ПЛОЧА НА КОДЖАЕЛЕ

След като в брой 13 на в. „Тракия“ от 10 юли 2015 г. доц. д-р Георги Митринов, член на Тракийския научен институт и на Института за български език на БАН постави пред обществеността тревожния въпрос за фрапираща подмяна на историческата истина във връзка с унищожаването на българска паметна плоча в района на връх Коджаеле, председателят на СТДБ Красимир Премянов сезира Министерството на културата за поредния случай на подмяната на историческата истина за трагичните времена, свързана с помосюлманчването на изконното българско население в Източните Родопи.

В писмото председателят на съюза изразява намерението на тракийци да възвърнат историческата достоверност, като възстановят българската плоча в автентичния и вид.

ПЕТРОВА НИВА

ПЕТЪР ВАСИЛЕВ

**С кръвта ни, Петре, шега не бива:
искаш не искаш – тя ще те дърпа
все към оная Петрова нива,
дето отдавна забрави сърпа.**

**Но още помни – дума по дума –
как се повтори страшната клетва
и как над Странджа писна куршума
точно по жетва – за друга жетва.**

**Другата, Петре, тутакси дръзна
с по други снопи да я настели
и ги натръшка – гърбом и възнак,
възнак и гърбом – в кървища цели...**

**Това е, Петре, Петрова нива –
някъде в Странджа, почти в забрава...
Но пътят, който оттук минава,
все по-далече, Петре, отива...**

В ТАКАВА ВЕЧЕР БЪЛГАРСКИТЕ ЗНАМЕНА СЕ ДЪРЖАТ ВИСОКО...

Слово на вицепрезидента Маргарита Попова по случай 112 години от Илинденско-Преображенското въстание

Днешният ден е ден за възпоменание. За пореден път вече години наред, ние сме заедно тук, в пазвите на Странджа, за да почетем славата на онези, които дадоха живота си за нас с готовност. Затова сме тук, за да коленичим тази вечер пред олтар на отечеството и да промълвим със смирение пред Бога и с топлина в сърцата „Слава“ на тези, които умряха заради нас и нашето бъдеще. Днешният ден е още една възможност да положим в майката странджанска земя още един жалон за опазване на нашата свята национална традиция.

Честванията на Илинденско-Преображенското въстание тук, на Петрова нива, станаха прекрасна национална традиция. И за всичко това не мога да не отправя искрената си благодарност и признателност на Вас, г-н Премянов и на вас, скъпи тракийци, дошли от близо и далеч, от всички краища на родното отечество. Поздравявам ви горещо, всички вас, всички родолюбци, гордо развели знамената в дясно, отляво и отпред пред трибуната с мисълта в сърцата, че от всичко най-много обичаме отечеството си и сме готови да се жертваме за близките си, за децата си и за отечеството си.

Прекрасна е традицията, която положихме от десетилетия за честването на този ден за възпоменание. Той ни дава и друго – принос, за да се развива нашата историческа наука. И днес тук в района на Малко Търново, както и друг път, преди възпоменателната вечер, се

Венци на признателност

проведе конференция, на която всички ние можахме да научим нови и нови неща за Антим I, за Екзарх Йосиф – духовният строител на нашето национално единение, както сполучливо го нарича проф. Светлозар Елдърв. И не само това – възпоменателните вечери тук ни дават възможност да научим още много неща за Българската православна църква, чиято мисия днес е толкова важна, колкото и мисията на политиките и държавниците в днешния труден и отговорен политически ден. Имаме възможност да си припомним за кой ли път за Българския Великден, за славното и трудно десетилетие между 1860 и 1870 година, когато получаваме Българска независима православна църква. Добавяме в знанието си още и за това, което направи Българската екзархия след Освобождението и след несправедливия Берлински диктат. Колко много просветни центрове, училища и църкви бяха открити, на колко много училища и църкви беше даден живот в Македония, в Тракия и в свещените български земи, които след несправедливия Берлински диктат останаха

извън пределите на нашата държава. Тези българи обаче не остават извън пределите на нашите сърца. Защото България е навсякъде, където има българи. Един българин да е, знамето е там и България е там. Ето затова е тази вечер на възпоменание.

Илинденско-Преображенската епопея има и друга добавена стойност – за справедливото държавно устройство, за справедливото държавно управление, за политическите свободи. За това, че няма как да живеем спокойно и справедливо, когато на този свят са шепи

безмерно богати хора, които се интересуват от пари, бизнес и печалби, а огромното мнозинство от хората на земята днес страда от бедност, глад и мизерия. Душата ми плаче, като гледам как напоследък се руши християнско наследство с чукоща, с оръдия, как се изличава от лицето на земята част от световното културно наследство, съхранено от християнската цивилизация.

Не искам да гледам, нито искам децата ми да знаят и да имат в съзнанието си такива гледки. Искам децата ми да знаят, че на земята всички се раждаме равни, че е нужна справедливост, но затова трябва да има разумни политики, които да пишат автентично историята, които да тачат родова памет, които да работят за общото, да се грижат повече за народното, отколкото за личното – за богатствата си, за личните си сметки в малки и големи банки, в офшорни зони, за което слушаме и четем всеки ден и се чудим какъв е този свят и накъде ще ни отведе. Как четем историята, фалшиво ли я написахме, криво ли я прочетохме?!

Време е да пишем и четем справедливо. И поуки да правим. Ето и в това е част от огромното значение на честванията на Илинденско-Преображенската епопея днес, след 112 години.

Скъпи тракийци, уважаеми господин председател на

тракийските дружества,

В ръцете си тази вечер държа една скъпа и ценна за мен книга, излязла само преди няколко месеца, през 2014 г. Това е книга, в която са събрани само няколко от бойните маршове на честта и славата на Родината България. Разлиствайки тази малка книжка с ноти и текстове ще почувстваме и ще извикаме в съзнанието си за пореден път Апостола на Свободата, Иларион Макариополски, ще усетим, че по Балкана все още е жив духът на Караджата, ще усетим екога и тътена на черешовите топчета от Панагюрище, Клисура през Крушевската Република до Странджанската Република. Ще усетим духа на нашите предци от Априлското Оборище до Странджанското Оборище. Ще чуем как Михаил Герджиков чете своето възвание в Граматиково, а „юнаците на Кондолов бранят смело Василико и ще видим как „в

белите странджански ноци с мляко и вино мият костите“ на паднал войвода пред разровена могила. Тежко, но си е наше. Това е нашата славна и неравна история.

Нашето го помним, казват вие тракийците, казвам го и аз. Чуждо не искаме! Нашето го помним и ще го отстояваме, без да търсим отмъщение. Чрез бойните маршове и в тази свята вечер отново ще чуем камбанен звън на изпепелени черкви в Батак, Перушица и Панагюрище, на кладите ще видим български синове, които мълвят с напукани устни – „Станете, не шем ярем!“

В такава вечер българските знамена се държат високо. До нас, политиките са децата ни. Тук е и Българската православна църква. В такава вечер коленичим пред олтар на човечеството, пред олтар на родината България, за да кажем за пореден път, че сме на тази земя за любов, за справедливост, за взаимопомощ, за да живеят децата ни щастливо. В тази вечер искам, г-н Премянов, да подаря тази малка книга със само 17 на брой бойни маршове на честта и славата на отечеството ни България и да кажа, че и аз като вас, скъпи тракийци, съм готова, ако се наложи, да дам живота си за най-свящото – за децата ни и за прекарното ни отечество.

*Вечна слава на героите!
Да живее
Родина България!*

„Комитите“ от клуб „Традиция“

СПОМЕНЪТ ЗА ВЕЛИЧАВИТЕ ДНИ...

Продължение от 1-а стр.

Председателят на СТДБ Красимир Премянов заяви, че денят дава добър повод да се отбележи, че народ, който не пази спомени за миналото си, който не тачи историята, няма право на бъдеще. Присъствието на толкова много хора тук, въпреки че времето не е с нас, показва, че народната памет пази свято героите, които са готови да дадат на-скъпото си – живота си за свободата и единството на България. Народната памет, любов и благодарност са живи. Той подчерта изключителния принос на Община Малко Търново и на нейния кмет Илиан Янчев, които въпреки огромните организационни и финансови

трудности, успяха да запазят традицията и дадат възможност на всички, които желаят да бъдат тук в деня на обявяването на Преображенското въстание. Призивът на общината за ремонт и обновяване на паметника срещна горещата подкрепа на тракийци. Във вестник „Тракия“ излезе призив всеки с колкото може да се включи в акцията за събиране на средства за възстановяване на този паметник, който в амортизиран вид не само беше опасан, но показваше и неуважение към героите на Преображенската епопея. Премянов заяви, че тракийската организация дължи огромна благодарност на вицепрезидента Маргарита Попова, която на всички знаменателни събития, свързани с историята

на борбите за освобождение на Тракия, със саможертвата и героизма на тракийските българи, винаги и присъствала лично, а когато не е могла, винаги е отправяла с душа и сърце своите поздравления и пожелания да продължим делото, което са ни завещали нашите предшественици. Затова г-жа Попова се радва на признание, любов и уважение сред тракийци.

Прочувствено слово произнесе вицепрезидентът на Република България Маргарита Попова (Словото помества отделно.)

На тържественото откриване на събора бяха и вицепремиерът Ивайло Калфин, депутати от 43-ото Народно събрание, областният управител Вълчо Чолаков, Не-

гово високопреосвещенство сливенският митрополит Йоаникий, командор Милен Чуленков – командир на военноморска база, представители на политически партии, кметове от Бургаска област, председателят на бургаското тракийско дружество и председател на Тракийския младежки съюз Тодор Ангелов, много председатели на тракийски дружества от страната.

С голям интерес присъстващите изгледаха възстановката на моменти от началото на Преображенското въстание, която направиха участници от клуб „Традиция“.

В тържествената заря-проверка участваха представителни блокове от военноморските сили, сухопътните войски и военновъздушните сили и представителният духов оркестър на гр. Бургас.

До късно вечерта продължи празничния концерт с участието на изявени изпълнители на странджански народни песни.

СВОБОДАТА ИСКА КАРАДЖАТА, НО И ЕКЗАРХ

Научна конференция на Петрова нива за ролята на духовенството в националноосвободителното движение в Тракия

Приета бе декларация против опитите за разкол и разделение на БПЦ

В залата на музея на мемориалния комплекс „Петрова нива“ кметът на Община Малко Търново Илиан Янчев приветства присъстващите на научната конференция, а така също и изтъкнатите историци – участници в нея. Той подчерта, че това събитие прави чест на организаторите – Община Малко Търново, СТДБ и Тракийския научен институт, защото се превръща в традиция, вече става за четвърти път и винаги е било на високо научно равнище. Кметът пожела успех на конференцията, която тази година е на тема „Екзархията и българското национално движение в Тракия“.

Председателят на СТДБ Красимир Преманов изтъкна добрия избор на темата, тъй като тя дава възможност да се подчертае ролята на Българската православна църква, която е вдъхвала духовна сила на борците за национално освобождение. Той изрази безпокойство от активизиране на т.нар. тракийска църква, която не е регистрирана официално като вероизповедение, но българският съд за съжаление

не е изтърпял на натиска и я признал. Той предложи на конференцията да се обсъди и приеме декларация, която да се противопостави на всякакви опити за разкол и разбиване на единството на БПЦ.

Първото заседание на конференцията бе ръководено от проф. д.ф.н. Васил Проданов – председател на Тракийския научен институт. Проф. д.и.н. Илия Тодев бе нарекъл своя доклад „Антим I – Новият Йоан Златоуст“ и сладкодумно описа образа на екзарха, който е тракиец със светско име Атанас Михайлов, роден в Лозенград. Наред с Петко войвода Антим Първи е най-известният тракиец в нашата история. Но освен разкриването на характера и съдбата на този виден църковник, в доклада си ученият описа и „родилните болки“ на Екзархията. Той я нарече „първата българска република“, с нейното създаване се признава, че съществува българска нация. И настоя, че трябва да тачим и нашите църковници, той е убеден, че на освободителното дело е бил потребен не само Кара-

джата, но и екзарх.

Проф. д.и.н. Светлозар Елдъргов преди да говори на тема „Екзарх Йосиф – духовният строител на националното единство“ изрази задоволство за този научен интерес към ролята на БПЦ. Още повече, че предстои отбелязването на 100 години от кончината на Екзарх Антим Първи, 175 години от неговото раждане, пък и 145 години от учредяването на Екзархията. Екзарх Йосиф бе представен като човек със силен характер и с невероятна борбеност, което рядко се среща у църковниците. Освен това той е с богато светско образование, късно се замонашва и след като е протосингел на Антим I не след дълго заема мястото му. И като екзарх доказва, че е с личност на възрожденец и мисли и действа като държавник.

И Стоян Райчевски оцени учредяването на Българската екзархия като революционен акт, тя е зародиш на българската държавност. Той разгледа огромната трудност за извоюване на църковна независимост, която създава отъждествяването на вярата и народността – всички православни са румели. В доклада си „Екзархията и българското националноосвободително дело в Одринския вилает (1878–1912)“ по-подробно описва училищното дело на Екзархията като негова национална стратегия. Сочи успехите на просветното дело в Малко Търново и Малкотърновско. Изтъква ролята на учителите, повече от които са в революционните комитети. Един само пример – Лазар Маджаров е главен учител в Лозенград.

Проф. Иван Филчев в доклада си „Тракийската организация след Илинденско-Преображенското въстание“ се спира на няколко спорни и неизяснени събития в тракийското движение след въстанието. Такава е среща-

• Преди откриване на конференцията

та в Ясна поляна на 3 октомври 1903 г., организирана от Михаил Герджиков, където се раждат три различни идеи: да се спре временно борбата, да се изчака по-добри условия, да се продължи борбата с малки чети от 10-15 души, на което се противопоставят други, които мислят, че трябва да се влиза в Турция с големи чети от 100-150 бойци. Продължение на този разговор не последвало. Но в бургаската „Вечерна поща“ скочили войводите с обвинения срещу Михаил Герджиков, някои приели това като опит да се хвърли

Бръшлян), по-късно е ръкоположен за свещеник в с. Ениджия, Лозенградско. Свързва се с революционно движение и обикаля селата на Лозенградско и под булото, че събира владишко даджие, събира пари за делото и създава комитети. Петър Киприлов е осъден на 101 години затвор, после присъдата му е намалена на 15 години. През 1904 г. е освободен от Лозенградския затвор след амнистия. Интересно е, че в издадената за него книга е поместен пълен списък на затворниците с месторождението им, което

екзархийските учители и свещеници продължават да бъдат духовна опора и мост, свързващ с майката родина.

Д-р Боряна Бужашка се бе насочила към „Въпросът за екзархийските имоти в съвременните българо-турски отношения“. Ораторката очерта ситуацията в българската духовна община в Истанбул. Тя е в диоцеза на Вселенската патриаршия и въпреки че схизмата е отпаднала, всеки опит БПЦ да има някакъв представител в нея, се сблъсква с непреклонната позиция на висшото гръцко-духовенство в Истанбул. Живеещите там българи са около 350 души, но само 20 имат български паспорти. През 2002 г. Турция обяви, че връща някои имоти, но ги връща не на българската държава, а ги дава за ползване на на Българското църковно настоятелство, което се избира само от българи турски граждани. И все пак съдбата на черквата „Св. Стефан“, Метеха, Екзархията, гробището в Йени кьой и още два парцела се предоставят за ползване и ще продължат преговорите за тяхната бъдеща съдба.

Накрая проф. д.ф.н. Васил Проданов представи новоизлязлата книжка 11-12 на Известия на Тракийския научен институт. Той изтъкна, че за разлика от други такива издания сборникът не представя доклади по реда на изнасянето им на конференция, а научните статии и съобщения са систематизирани в осем тематични раздела. Не случайно един от разделите е свързан с националната идентичност и Тракия в българската национална идентичност. Че съставителите и отговорниците редактори на тома (а те са проф. Васил Проданов и д-р Ваня Стоянова) са прави, доказва и фактът, че се правят опити да се налага Тракийска православна църква в обществото. Нещо съвсем чуждо на българската идентичност и на православните чувства на тракийци.

Преди да бъде закрыта конференцията присъстващите и участниците в нея приеха декларация против опитите да се внесе разкол и разделение в Българската православна църква.

• Проф. Иван Филчев и проф. Васил Проданов

вината за неуспеха на въстанието само върху Герджиков. На Одринския конгрес, където също се обсъждат успехите и грешките на въстанието, Герджиков подава оставката си. Проф. Филчев смята, че още има неизяснени неща около смъртта на Лазар Маджаров през 1907 г. в Дедеагачко.

На второто заседание, ръководено от проф. д.и.н. Илия Тодев – директор на Института за исторически изследвания при БАН, пръв говори Димитър Ошавков от Айтос, който прочете доклада „Пътър Киприлов – учител, свещеник, революционер“. Подробно са очертани тези три лица на един патриот от Лозенградско. На 18 години той става първият учител в с. Сармашък (днес

се превръща в ценен документ за тракийци.

В своя доклад „Наследството на Екзархията в Европейска Турция след Балканската война“ д-р Ваня Стоянова разгледа развитието на Екзархийската институция в периода 1913–1945 г. и ролята на българските учители и духовници под нейно ведомство за съграждане на културно-националната идентичност на българите в Турция. От водач на борбите за духовно освобождение и национално обединение Българската екзархия се превръща в църковен център с локално значение, ограничаващ действията си в границите на турската държава. За намаляващото по брой и застаряващото по възраст българско население

• Проф. Илия Тодов и проф. Светлозар Елдъргов

СЪБОРЪТ НА ПЕТРОВА НИВА

СТОЯН РАЙЧЕВСКИ

Всяка година на Преображение Господне в местността Петрова нива край Стоилово, където се е взело историческото решение за въстанието в Одринско през 1903 г., се провежда най-големият събор в Странджа и в цяла Тракия. Началото му бе поставено две десетилетия след освобождението на Малкотърновския край в резултат на Балканската война. Най-голяма заслуга за утвърждаването на този събор, прераснал с годините в родолюбива проява с национално значение, имат съратниците на странджанския войвода Георги Кондолов, който решават да отидат тайно на лобното място на войводата в Турция и да донесат от там костите му в свободното му отечество.

Решението за това се взема пак на деня на Преображение Господне през 1925 г. Тогава група общественици от Малко Търново във връзка с 22-годишнината от въстанието създават инициативен комитет за изграждане на храм-паметник и костница в местността Петрова нива в памет на всички загинали преобразенци, за да бъде съхранен за поколенията споменът за техния подвиг и заветите им. В този комитет влизат Лефтер Мечев (председател), Димитър Арнаудов, Георги Чепов и Георги Арнаудов. Комитетът си поставя за цел да събере необходимите средства за построяването на храм-паметника и да издири и пренесе там костите на загиналите войводи и четници в обща костница, като най-напред бъдат пренесат костите на славния странджански войвода Георги Кондолов.

За изпълнението на тази задача формират малка чета от пет души: Лефтер Мечев, Георги Чепов, Димитър Арнаудов, Тодор Петков и Георги Ганчев, които рано сутринта на 5 септември 1925 г. преминават тайно границата с Турция. Облечени като ловци от Лозенградско, стигат до Паспаловата могила, където е бил погребан войводата Георги Кондолов. Лесно намират гроба му по оставения на времето знак, изравят костите на войводата и ги пренасят в Малко Търново.

Синът на Димитър Арнаудов – Любен десетилетия по-късно ще разкаже като очевидец спомените си за това патриотично дело: „Бях на седем-осем години, майка запали кандилото и каза да се молим за здравето на баща ни, защото отивал

по важна работа в Турция. При завръщането му разбрахме, че донесъл костите на войводата Георги Кондолов. Сам ги изми, след като преди това били измити в Делиевска река и не разреши това да го направи майка ми. След това ги остави в стаята си. В къщи имаше доста разпавии, понеже майка ми настояваше костите да бъдат предадени на църквата. Баща ми не даваше и дума да става за това и искаше да ги погребее (временно) в двора на нашата къща. Виждах го сутрин, преди да отиде на работа, да застава почитателно пред сандъчето с костите и да стои така няколко минути. След няколко месеца баба ми Рада успя да склони свещеника и костите бяха пренесени в църквата.

На следващата година, в деня срещу Преображение Господне, баща ми, качен на кон и облечен като комита, с препасан патрондаш, с револвер и сабя, тръгна към Петрова нива. В раницата си носеше костите на войводата Кондолов. Майка ми, аз, братчето ми и още едно момче – син на Лефтер Мечев, пътувахме с конска каруца. В кервана имаше още две конски каруци, в които пътуваха Лефтер Мечев и Георги Ганчев със семействата си. Тогава стана първото празнуване на Преображенското въстание на Петрова нива с голям хайдушки огън и книжен кебап. На следващия ден бе Преображение. Тримата, баща ми, от двете му страни Лефтер Мечев и Георги Ганчев, бяха застанали пред предварително изкопания гроб. Целунаха черепа, коленичиха и стояха така мълчаливо две три минути, после положиха костите в гроба. Баща ми стреля продължително с револвер, а Ганчев – с ловджийската си пушка. Изпяха песента „Ясен месец веч изгрява...“. Нас децата накараха да викаме „Ура“. После ни наредиха да носим камъни над гроба. Образува се малка могила. На нейното място е днешният (записът е от 1974 г.) величествен паметник, изграден от потомците в признателност към преобразенци.

Още на другата година (1926) броят на поклонниците стана няколко десетки души и бързо започна

да нараства в следващите години и народът го нарече „Панаирът на Петрова нива“. Така бе поставено началото на големия събор на Петрова нива, но само началото. Една седмица след като петимата преобразенци пренасят костите на войводата Георги Кондолов от Турция, на 13 септември 1925 г. в читалището на Малко Търново се провежда съборание, на което присъства и съпругата на Георги Кондолов – Донка Кондолова. На това съборание се избира разширен инициативен комитет от 12 души, който трябва да организира събирането на средствата за построяването на храм-паметник на Петрова нива.

Празникът Преображение през 1928 г., когато се отбелязва двадесетипетгодишнината от Странджанската епопея по време на Илинденско-Преображенското въстание, събира на историческата местност Петрова нива хиляди гости, дошли да отдадат почит на подвига на преобразенци. Най-много са гостите от малкотърновските села – повече от хиляда. Около 120 души пристигат от Василико (Царево) начело с околийския началник Дико Русев, 25 са дошлите организирани от Созопол, водени от войводата Лазо Лазов и преобразенеца Иван Читаков.

Тържеството започва

точно в 10 часа преди обяд. В предните редици на многобройните гости застават познатите войводи Яни Попов, Киро Самоковлията, Димитър Ташев, участници във въстанието като Христо Караманджуков, Димитър Костов, Георги Попаанов, Петър Горов и др. Тук са народните представители Димитър Янев, Владимир Бурилков и Никола Савов. С файтон пристига и членът на Върховният съвет на Тракийската организация, народен представител и главен редактор на в. „Тракия“ Димитър Попниколов.

Шестима свещеници начело с малкотърновския архиерейски наместник Сава Шаренков и представителя на Сливенската митрополия отец Стефан отслужват света литургия и тържествен молебен в памет на загиналите преобразенци. След молебена става освещаването на знамето на Василиковската тракийска организация. Ролята на кръстник в този ритуал поема началникът на крайбрежния граничен участък в Созопол поручик Рачев. След като подава знамето на Иван Илчев той произнася слово на признателност към всички, които са отдали живота си за освобождението на Тракия.

От името на централното ръководство на Тракийската организация народният представител Димитър

Попниколов, който е брат на войводата Яни Попов, също произнася пламенна патриотична реч, изказва дълбокото си съболезнование на вдовицата на легендарния странджански войвода Георги Кондолов и целува бойното знаме от 1903 г. на заберновската чета, опазено и донесено на Петрова нива от Петър Горов. Старият поборник със знамето в ръка приканва смълчаното мнозинство да падне на колена и да почете паметта на всички загиналите герои. След заукойния химн „Покройници, вий в други полк минахте“ думата взема войводата Яни Попов – автор на песента „Ясен месец веч изгрява“, станала химн на въстанието и на борческа Странджа, и я запява с мощен глас.

Веднага се подема инициатива за събиране на средства, за да се построи в историческата местност Петрова нива манастирче, за да има къде посетители да запалват свещ в памет на загиналите преобразенци. Създаденият три години по-рано в Малко Търново инициативен комитет за изграждане на храм-паметник в Петрова нива не успява да събере необходимите за тази цел средства. С една част от събраните пари комитетът построява през 1934 г. чешма паметник в Малко Търново до сградата на общината, посветена на въстанието от 1903 г. Изработена е от местен камък и на нея се чете скромен надпис: „В памет на загиналите в Преображенското въстание – 1903 г.“ Другата част от средствата комитетът предоставя на църковното настоятелство в Стоилово, в чието землище е местността Петрова нива, за доизграждането на селската църква. Така идеята за построяване на храм-паметник на Петрова нива остава нереализирана. В първите месеци на 1944 г. инициативата за изграждането там на голям храм паметник се подема отново и се създава нов инициативен комитет с председател подполковник Канев и секретар – учителят и по-късно известен фолклорист Горо Горов. Събитията на 9 септември с.г. слагат край и на тази инициатива.

Във връзка с

отбелязването на 55 годишнината от Илинденско-Преображенското въстание обществеността в Малко Търново подема отново инициатива за изграждането този път на паметник – мемориал в историческата местност Петрова нива, където до тогава е имало само един малък параклис. Инициативата среща одобрението и широката подкрепа на бежанците от Тракия и на техните потомци. В Малко Търново се създава инициативен комитет, който да организира строителството на паметника. Проектирането му е възложено на архитектите М. Соколовски и Ев. Зидаров от София. През 1957 г. проектът е одобрен. Окръжният народен съвет в Бургас и Градският народен съвет на Малко Търново планират необходимите за изпълнението му бюджетни средства. Паметникът е открит на 17 август 1958 г. по случай 55-годишнината от Илинденско-Преображенското въстание с големи тържества. През 1977 г. във връзка с 75-годишнината от въстанието паметникът е реконструиран. В новопостроена сграда край него е разкрита музейна експозиция, разкриваща подготовката и провеждането на Илинденско-Преображенското въстание през 1903 г. в Одринския революционен окръг. На високата каменна стена са поместени словата на войводата Георги Кондолов, чийто кости са положени в костница откъм източната страна на паметника: „Делото е свято! Проклети бъдете ако не продължите борбата!“ Друг надпис на каменната стена запознава посетителите със славните събития на това място: „Тук на Петрова нива от 11 до 13 юли 1903 година заседава конгресът на VII революционен окръг на Вътрешната македоно-одринска революционна организация и взема решение за вдигане на въоръжено въстание против османското иго в Одринска Тракия. Въстанието избухва на 19 август – Преображение. След 26 дни героична борба то е жестоко потушено. Слава на борците за свобода!“

За отбелязване на 80-годишнината от въстанието, когато на събора на Петрова нива пристигат над 60 000 души от цялата страна, комплексът е обновен и обогатен, а костите на войводата са препогребани и завити с нов национален флаг. През 2003 г. във връзка с честването на 100 годишнината от Илинденско-Преображенското въстание на местността Петрова нива близо до паметника е построена черква, посветена на много почитаната в Странджа българска светица Св. Петка. Тази година паметникът посреща гостите обновен и в отличен вид.

ЗА „БЕЛИТЕ ПЕТНА“ В ИЗСЛЕДВАНИЯТА НА ИЛИНДЕНСКО-ПРЕОБРАЖЕНСКОТО ВЪСТАНИЕ В СРЕДНИТЕ РОДОПИ

ДОЦ. Д-Р ХРИСТО ГИНЕВСКИ

Искам най-напред да подчертая, че моята цел не е да отхвърлям, отричам или пренебрегвам постигнатото в досегашните изследвания от професионалните историци, от краеведи и други изследователи на този период. Напротив – постигнатото никак не е малко – натрупан е значителен изворов материал, излезли са тематични изследвания, селищни монографии, спомени, издадени са сборници с материали от научни форуми, посветени на Илинденско-Преображенското въстание в Средните Родопи.

Защо се поставят въпроси за „белите петна“ в тази проблематика?

Въпреки безспорните постижения на историческата наука, на краеведението, все още има редица въпроси, които чакат своя отговор, попълна и обективна историческа оценка за отделни събития, личности и др.

Безспорно е, че Ахъчелебийско (Смолянско) е най-активният район в Западна Тракия, в който се разгръща по-дейна работа, полагат се основи на революционната организация, създават се местни комитети, развива се четническа дейност, организират се акции в поробените земи. Създаденият Чепеларски революционен пункт след споразумение между ръководствата на ВМК и ВМОРО, е оставен на подчинение на ВМК. В първия период от неговата работа има определено положителни резултати – формира се мрежа от революционни комитети, в тях са привлечени най-образованите и авторитетни хора и, то, предимно млади. Постепенно членската маса се увеличава, събират се значителни суми за оръжие и муниции, за военно обучение, създава се куриерска система, т.н. смъртни дружини и т.н. Според някои автори членската маса в Ахъчелебийско достига до 421 души. Дали това е много или малко в един район с близо 20 хилядно население е отделен въпрос.

Какви са „белите петна“ в проучванията на Илинденско-Преображенското въстание?

Те не са един и два. Първото, на което искам да се спра, е за началото на революционното движение в Ахъ-

челебийско. В историографията повече се акцентува на времето след 1899 година, когато се създава реално революционната организация в района. Има сведения и факти, които показват, че основите на революционната дейност са още от идването на Капитан Петко войвода, който разгромява Сенклеровите банди. Той отново идва в Чепеларе през 1885 година и образува дружество за поддържане освободителното движение в Тракия. (1) Не е без значение, че тази дейност има подкрепа сред местното население и то в поробената част на юг от Рожен – в Устово, Райково, Бостина, Момчиловци и други села. В тях се събират пари, дрехи, храни, казани, правят се черешови топчета за Петковата дружина. Посяват се първите бунтовни семена, от които по-късно се появява и революционната организация. (2)

Нека припомним, че след оттеглянето на Капитан Петко войвода от Родопите в Чепеларе и околните планини остават 10-на негови четници, които не се занимават с мирна стопанска дейност, а въоръжени кръстосват района, извършват акции в Рупчоса, в Ахъчелебийско, Девинско чак до 1879 г. В значителна степен тяхната дейност може да се сравни с тази на четите от 1904 до 1908 г. Без да навлизаме в подробности, не е това задачата ни – тази дейност изисква допълнително проучване

■ Доц. д-р Христо Гиневски смята, че революционното движение в Ахъчелебийско започва с идването на Капитан Петко войвода, който разгромява Сенклеровите банди

и изясняване на приемствеността между въоръжената съпротива срещу мерациите на Сенклеровите башибозуци да се премести границата по на север от Рожен и посетнената революционна организация. Съвсем недостатъчно е проучена и работата на Революционните братства, които възникват в Устово, Райково, Чокманово, Славейно. Колкото и да е малка тя – все пак има дейност, има ръководства. И още нещо – подминава се ролята и приносът на родопското свещеничество в революционната организация. За учителството не е така – излязоха тематични монографии, които подчертават мястото на учителите в създаването и развитието на организацията, на местните

комитети. За свещениците е писано и казано съвсем песеливо, да не кажем подминато, а сред тях има ярки личности, които трябва да възкресим в интерес на историческата истина, а не на кратковременната мода. Единствено за Атанас Келпетков се издаде биографичен очерк и за още един-двама. А свещениците – революционери са много повече.

На второ място, необходима е една поцялостна оценка, по-добре подплатена с изворов материал на Чепеларския революционен пункт, който ръководи Ахъчелебийско до средата на 1902 година. Още повече, че той е дело на съвместно споразумение на двете революционни организации – ВМК и ВМОРО. Не е изяснено влиянието, което оказват ръководствата на двете организации върху работата на пункта. Докато двете ръководства работят в разбирателство Чепеларският пункт постига значителни резултати. Щом започват разногласията и в пункта се появяват цепнатини – в отношенията с местните комитети, с налагането на терористичните акции, с липсата на диалог с дейците от вътрешността. Ще посоча и един конкретен пример – има споразумение, а и решение на ВМК от 20 май, 1900 година, че всички чети, които ще бъдат изпратени в поробените земи ще бъдат подчинени на

Вътрешната организация. Но в Ахъчелебийско стана така, че четите на Вълчо Сарафов и Вълчо Антонов не се подчиняват на Вътрешната организация, въобще не я зачитат. Чак когато Вълчо Антонов е пренасочен на друга длъжност – главен инспектор на Западна Тракия в организацията и Пейо Шишманов поема Ахъчелебийско, четите са под ръководството на ВМОРО. Оставането на този район по-дълго подчинението на ВМК е една от причините за последвалите неблагоприятни в развитието на Ахъчелебийската революционна организация. (3)

Тук има много въпроси – за взаимоотношенията между ВМК и ВМОРО и конкретното им отражение върху работата на Чепеларския пункт и неговите ръководители, както и на местните комитети. Подчертахме, че през първия период на пункта има немалко положителни неща, но постепенно тази дейност се изражда в непремерено събиране на пари. ВМК постоянно „подпира“ пункта да праща пари като обещава оръжие в замяна. Тази практика все повече е главното в дейността на пункта като терорът и

за употреба. А парите, събрани от местните комитети не са малко – само П. Генадиев изпраща на ВМК 4600 турски златни лири – с тях могат да се купят 1000 манлихери с патрони и патрондаши. Изобщо материалното и морално изтощение на Ахъчелебийско след двегодишното управление на Пункта е толкова напреднало, че то няма да стъпи на крака, въпреки положените усилия на Вътрешната организация и на Пейо Шишманов. (5)

Остава открит въпросът къде отиват парите – дали се пренасочват за Македония, дали са злоупотребени. Така или иначе в Средните Родопи не се достоява заплатеното оръжие, да не говорим за качествата на оръжието. След смъртта на В. Сарафов архивата на пункта изчезва, но има богат архив на ВМОРО, както и на ВМК – могат да се търсят и непреки свидетелства за паричните потоци. Но и до днес няма отговор на този въпрос.

ВМК си затваря очите пред някои действия на В.Сарафов. Не приемат предложенията да бъде освободен от тази длъжност и да се търси по-подходящ човек за Чепеларския пункт. Още през 1900 г. Саркинов дава предложение след ревизия на пункта да бъде подменен Сарафов, но ВМК е безмълвен. Сарафов отнема касата на пункта от Антон Дечев и става едноличен разпоредител на събраните пари. А това е не само забранено, но и грубо нарушение на устава на организацията – войводата да е и касиер. (6)

Така се стига до най-престъпното деяние – решението да се ликвидират двамата ръководители на комитета в Устово – Атанас Шапарданов и Дечо Стоев. Тяхната „вина“ е, че дръзват да отидат в София и лично да проверят къде са парите и защо няма оръжие, както и да закупят сами оръжие с носените от тях средства. Едва ли

Вълчо Антонов ще се реши сам на такава крайна мярка, ако няма подкрепата на ВМК. А там вече имат опасения да не би Ахъчелеби да се отцепи и да отиде към Вътрешната организация. И това е главната причина, според мен, за убийството на двамата ръководители на комитета – да не загубят златната мина!

Продължава в следващия брой

■ Паметната плоча на Атанас Келпетков в Устово. Той е от свещениците, които получаха признание за революционната си дейност

изнудването стават постоянни средства. Пандев смята, че „четническата дейност в Ахъчелебийско“ е един непрекъснат низ от афери“. (4) Ето още един пример: когато В. Антонов напуска пункта през май 1902 г. и минава към Вътрешната организация, той завещава 17 пушки манлихери, с 40 сандъка патрони, останалите са кримки, остарели и негодни

ПЕСНИТЕ ПАЗЯТ СПОМЕНА ЗА ПРЕОБРАЖЕНИЕ

ДИМИТРИНА СМОЛЕВА

В моето родно село Воден, община Болярово, Ямболска област (до 1924 г. с. Дерекьой, Елховска околия) Гина Кожухарова е записала две народни песни, свързани с Илинденско-Преображенското въстание. Първата песен отразява конкретни събития [1, с.338]:

Чета се движи из Одринското,
из Одринското, из Чокенското,
из Чокенското, покрай селото,
покрай селото Аджиталашман.
Войводата ъ напред се движи
и на дружина тихом говори:
– Дружино верна, верна – сговорна,
всички наведнаж в село да влезем,
от трите страни огън да дадем!
Четата верно, верно – сговорно
от трите страни в село влезная,
от трите страни огън дадоа.
Селото светна, Одринско екна!
Турците бягат кой къде види...
Комити гордо из село ходят,
из село ходят с бомби в ръцете,
де турчин видят – там го събарят...
Войвода вика със знамето*.
Чета се сбира, проверка правят:
сичките здрави, здрави – читави.
Пак ги заведе в гора зелена.
На сутрината аскер пристигна –
комити търси из планината...
Турците молят бинбашията
тел да удари** чак на султана:
права да даде на българето
из Одринското и Чокенското!

* уговорени знаци, пароли;

** да телеграфира спешно

Изпял Димитър Стоянов Овчаров, на 74 години, април 1963 г., с. Воден, Елховско

Текстът на песента правдиво пресъздава нападението и опожаряването на село Аджиталашман и съвпада с историческите факти. Селото, разположено на около 20 км от Одрин, наброявало 200 къщи. Било голямо и важен опорен пункт на турската власт в Чокенско, седалище на нахийска служба с кмет, гарнизон от 150 кавалеристи и 50 стражари. Жителите му – етнически турци, колонисти от Анадола, били известни със своите жестокости и издевателства над местното население. [2, с.67;3, с.311]

Акцията била проведена от четата на Кръстю Николов от Враца (известен с прозвището Българиярята) през нощта на 9 август 1903 г. Четата извършва типично партизански действия във Втори (Чокенски) революционен район, разположен непосредствено североизточно от Одрин, чиято цел била да предизвика паника сред турците и да отвлече вниманието на гарнизона в Одрин от Странджа планина, където въстанието било масово. [2, с.66;4, с.44,96]

Четата извършила подготовката за нападението в района на с. Воден. Четникът Павле Иванов от с. Кайбиларе (с. Странджа) разказа: „При Дерекьой (Воден, Елховско) постъпих в четата на Кръстю Българиярята, която наброяваше 40 души. Между селата Оджак и Боялък (дн. с. Крайново и с. Шарково – б.а.) минахме в Турция, запалихме турското село Аджиталашман и се върнахме

пак в с. Дерекьой. [5, с.279] За провеждане на бойната акция били формирани 3 отделения от по 13 души – 12 четници и 1 командир. [2, с.67] Четниците се приближили незабелязано до селото, обкръжили го и го атакували от три страни с хвърляне на бомби и викове „ура“. Настанала страшна паника. След два часа селото било опожарено, не останал нито един турчин. Четата, без жертви, се събрала в гората край селото и се оттеглила необезпокоявана на българска територия в района на с. Воден. [2, с.67,68; 3, с.311,312]

Дръзката победна акция, извършена в близост до самия Одрин, имала поразителен ефект върху турската власт и силно разтревожила турското командване.

Вестта за разгрома на турците в Аджиталашман се разнесла със светкавична бързина из околните села. Огромни тълпи от бягащи турци се понесли към Одрин, усилвайки избухналата в града паника. Вестниците писали, че турците трескаво укрепвали Одрин, заплашван от въстаниците. [2, с.67,68;3, с.311,312]

Този ефект е отразен в края на песента: изплашените до смърт турци молят бинбашията „тел да удари“, т.е. спешно да телеграфира лично „на султана права да даде на българето“ от областта.

Втората песен е в прочувствено-носталгичен стил. Представена е като разговор между нейния автор и двама от участниците в събитието, непосредствено след победата. [1, с. 953]

– Стояне ле, ти странджанска комита.
Ангеле бре, талашманска войводо!
Не ти ли е мъчно за твоята майка?
Не ти ли е мъчно за твоята сестра?
Не ти ли е мъчно за твоята жена?
Не ти ли е мъчно за твоите деца?
– Моята е майка – Странджа ми планина;
моята е сестра – острата ми сабя;
моята е жена – тенката ми пушка;
моите са деца – ситните куршуми:
където ги пратя – работа ми вършат!
Снощи ги пратих в Аджиталашманско,
реката притекла и пак я минали
и са запалили Аджиталашмана!

Изпяла Добра Николава Майсторова на 68 години, април 1963 г., с. Воден, Елховско

Като гранично село на българска територия (на 9 км от границата с Турция) Воден е бил един от пунктовете за подготовката на въстанието. Тук е имало склад за

оръжие, което моят праядо Вълко Бангев и сътрудникът му Иван Стоин, търгувайки с вино, са пренасяли тайно през границата до Лозенград, скрито в празни винени бъчви. Коста Тенишев-Лютий, подвойвода, си спомня: „По-важните пунктове край границата на българска територия и лица, които ни помагаша, бяха следните: ...Дерекьой: Иван Хаджиев, Продан Попов със склад и квартира за хъшове; Старата душа (Георги Попиванов – б.а.) ...8. Махалата (в 1941 г. слята с Воден – б.а.): дядо Вълко и даскал Стоян. [5, с.130]

В къщата на Димитър Овчаров през 1902-1903 г. са живели войводата Кръстю Българиярята и помощникът му Петко Напетов, секретар на четата. Там се пазело оръжието на четниците. Дядо Димитър разказва за онова време: „Аз бях тогава на 12-13 години, ама помня някои работи... Много ги обичах четниците и все около тях се въртях... Възрастните разправяха, че те ходили чак в Турция да се бунтуват... Четниците пееха все бунтовни песни.“ И дядо Димитър изпял няколко бунтовни песни, които научил от четниците. [1, с.377] Ето една от тези бунтовни песни:

Къде се стягаш, ой ти, юначе,
с навуе, върви, цървуле яки?
Някому тук ли ще отмищаваш,
или в Пирин ще се подаваш?
Ти си от тези, ой ти, юначе,
бомби с динамит, барут препасал;
ти си от тези, които вярват,
че свободата с кръв се печели.

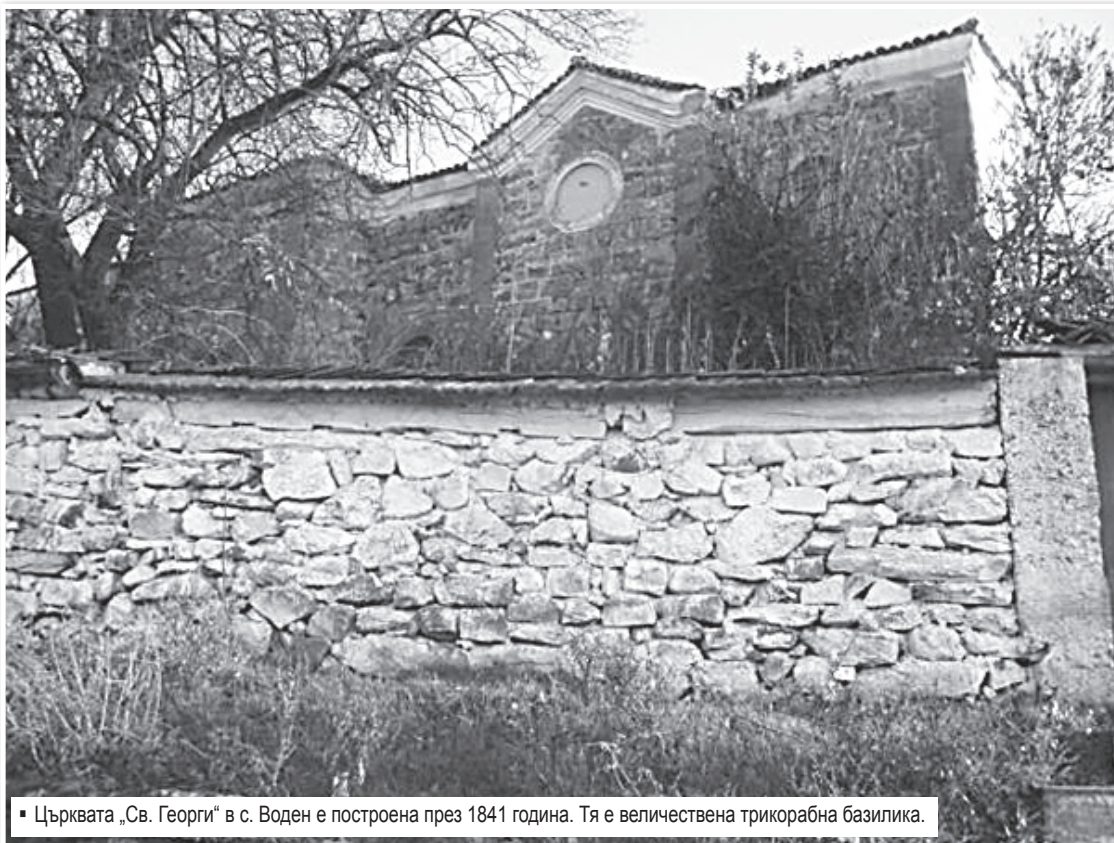
...
От кой се срамиш, ой ти, юначе,
нали земя ни от сичко ражда...
...

Там в Турция, от Цариграда
планове кроят за ново клане.
Чудят се, маят се, кого да колят:
дали арменци, или македонци?!
Изпял Димитър Стоянов Овчаров на 74 години, април 1963 г., с. Воден, Елховско

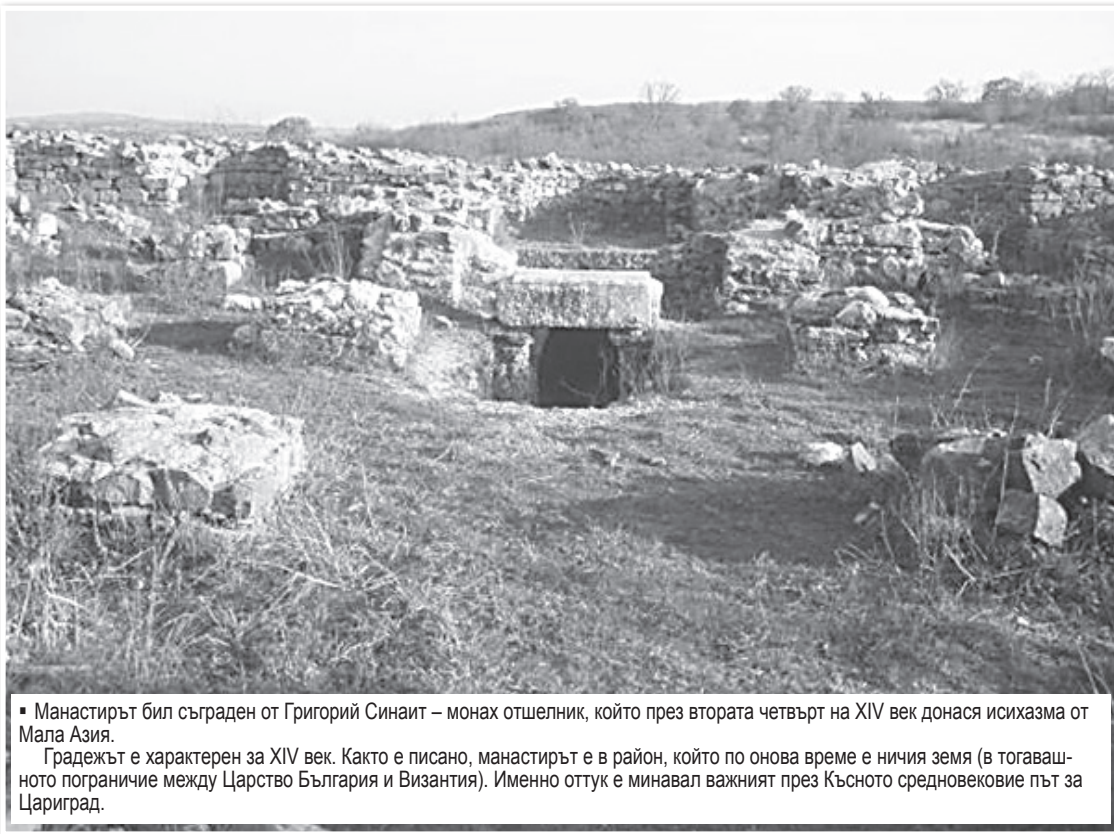
За жалост текстът е непълен, откъслечен – вероятно дядо Димитър е забравил доста от тази оригинална бойна песен, за която досега не съм намерила аналог в проучваната песенна книжнина. Може би читателите ще помогнат да я възстановим, за да остане и тя в паметта на бъдещите поколения българи.

Използвана литература:

1. Г. Кожухарова – Духовната култура на село Воден. Дипломна работа, СУ „Св. Кл. Охридски“, София 1963, с. 335, 337, 338.
2. Л. Данаилов, Ст. Нойков – Четническото движение в Тракия в периода 1897–1903 г. Известия на ТНИ, кн.2, София, 1970, с. 66–68.
3. Хр. Силянков – Спомени от Странджа. Бележки по Преображенското въстание в Одринско, 1903, с. 311, 312.
4. Сб. Преображенското въстание. Статии и документи. София, 1955, с. 44,96.
5. Ив. Орманджиев – Приноси към историята на въстаническото движение в Тракия (1895–1903), кн. 4, София, 1945, с.130, 279.

Църквата „Св. Георги“ в с. Воден е построена през 1841 година. Тя е величествена трикорабна базилика.

Манастирът бил съграден от Григорий Синаит – монах отшелник, който през втората четвърт на XIV век донесе исихазма от Мала Азия. Градежът е характерен за XIV век. Както е писано, манастирът е в район, който по онова време е ничия земя (в тогавашното пограничие между Царство България и Византия). Именно оттук е минавал важният през Късното средновековие път за Цариград.

• Георги Попаянов

„КРЪВ ЩЕ СЕ ЛЕЕ, ВЯРА ЩЕ СЕ ДЕЛИ, БЪЛГАРСКО ЩЕ СТАНЕ!“

Разказ на историографа Георги Попаянов как страстното иконопочитание преди повече от сто и десет години в Одринска Тракия се е превърнало в тайна революционна проповед

КИРИЛ МОМЧИЛОВ

От детските си години помня една легенда, която не е за вярване, ала и днес ме кара да пристъпвам със страхопочитание пред иконите в черкви и манастири. В Голямобуковския манастир „Живоприемни източник“ портретът на Исус Христос беше обезобразен: вдигнал ръка, Дядо Господ ни гледаше смирено с едно око. На въпроса ми, защо е така, майка ми отговори: „Идвали едно време турци и му извадили окото. Когато реши да го разстрелят, той наказал турчина със смърт. Куршумът вместо в сърцето на Дядо Господ се повърнал и ударил турчина в челото. Толкова бил силен Дядо Господ...“

На св. Костадин рупците от Малкотърновските села устройваха тържествени панаири край едноименните аязма на светеца. Мало и голямо тръгваше от площада, като шествието се водеше от питропа с иконата на св. Костадин. Без да описвам пищността на празника, ще спомена само, че в някои села колежа курбани за здраве на болните. Освен иконата на св. Костадин, носеха и други икони и обредни хлябове. На връщане от аязмото в челото на шествието отново бяха иконите, вдигнати високо над главите на питропа и ергените.

В някои рупски села празникът бе свързан с обредната игра върху огън – нестинарството. Знаем, че култът към огъня и играта върху жаравата идват от древността. Този народен обичай бил широко разпространен в цяла Странджа и някои села на Източна Тракия. Освен на празника на св. св. Константин и Елена в някои български села е бил изпълняван и на други големи летни народноцърковни празници „Илинден“, „Марина Огнена“, „Пантелей Пътник“ и др., в зависимост от патронния празник на

местната църква или наличието на съответно оброчище.

Жените-нестинарки, с икони над главите си, се устремяваха в тлеещата жаравата, усещайки, че „Св. Костадин ги кара да играят в огъня“. Седмица преди празника, разказваха те, че се чувствали неспокойни и всеки ден ходели да се молят пред иконите в черквата: „Префати ме, префати ме, милнет свети Костадин и света Еле-

на!“ Главната нестинарка с кандило в ръка въвеждаше икононоските в черквата, извършваше обличането на иконите – сваля старите калфи и ги „пременя“ с нови червени ризи с наниз от стари пари и сребърни монети. А когато тъпанът забиеше, нестинарката я „прихваща“ – потреперва, изпада в транс и започва да играе. Спира, прикадява иконите и шествието тръгва към аязмото – извора на св. Костадин...

Играта в огъня започваше след залаза на слънцето; изпаднали в екстаз – ръцете на нестинарките бяха вдигнати нагоре, размахват иконата наляво-надясно пред лицето си и гледат в нея, ходят напред-назад върху въглените и викат „въх-въх“. Този вик „въх-въх“ още не е заглъхнал в ушите ми отпреди толкова години!... Обяснявах ни, че нестинарката играела в огъня, защото виждала пред себе си св. Костадин да вър-

ви със стомна в ръка и да гаси жарта.

Георги Попаянов ни е оставил безценни свидетелства за душевния мир на тракиецата от преди повече от сто и десет години. Имало един особен обичай през 1902–1903 г. в българските села около Чаталджа – Чанакча, Даякадън, Деркос, Имриоркьой и др., който външно се изразявал в прекомерно почитане на иконите, особено тая на Богородица: жени изпадали в продължителен религиозен транс – „прихващане“, както го наричали местните селяни. Ето как се бил появил обичаят?

„В родното ми село Чанакча, – разказал му Русан Стоянов, – в един неделен ден в юни, по време на жътва било, когато много хора били събрани на богослужение, една жена на име Стойка Георгиева Неделчева, починала да вика, да писка и пребледняла като мъртвец. Грабнала една ико-

на в ръце, взела да я прегръща и целува, да се блъска с нея по главата и да вика: „Тук българско ще стане, кръв ще се лее“. Всички от женското отделение на църквата останали вцепнени от уплаха на местата си, почнали да се кръстят и да шепнат: „Прости ъ Боже, прости ъ Боже...“ И мъжете от другото отделение, като чули писъка, без да нарушават тишината, почнали и те от своя страна да се молят и да повтарят: „Прости ъ Боже...“

След Стойка била прихваната Стоянка, след нея – в същото екстазно състояние изпаднали и трета жена – Дона... Прихванатите, движейки се ритмично, подобно на танец, минали в мъжкото отделение, достигнали олтара на черквата и почнали лудо да целуват подред иконите, да скачат и да се катерят по иконостаса... Това се повторило и на следния неделен ден... Заразата била обща.

Броят на прихванатите жени достигнал 50-60... Жените се предавали на пост и молитва, сами отивали в черквата, без свещеник, отваряли я, палели изобилно свещи пез целия ден и нощ, целували и прегръщали иконите, изпадали в транс – обезумели и преблед-

казала, че скоро по тия места „българско ще стане“ и когато отишла в черквата, изпаднала в екстаз, започнала да целува иконите, да вика и да повтаря: „Тук българско ще стане...“ Тая патриотическа мания, макар проявявана в състояние на религиозен

на християнска религиозна почва под формата на прекомерно и страстно иконопочитание. Под булото на това иконопочитание се криел и аскетичен елемент – „Кръв ще се лее, вяра ще се дели, българско ще стане!“ Нима това не е било чиста револю-

Всепризнатият краевед на Странджа и Одринска Тракия Георги Попаянов е роден на 2.IX. 1881 г. в будното странджанско село Дерекьой, Турция, от което са излезли и други просветни и революционни дейци – Янко Андонов, Тодор Грудов, Манол Ат. Аянов, Петко Стойчев Минчев и др. Като малък учи в родното си село, в Анхиало (Поморие) и Лозенград, завършил е Одринската гимназия и учителства в Ново Паничарево и Малко Търново. Посветен е още като ученик в революционното движение и активно се включва в подготовката на Илинденско-Преображенското въстание като секретар на околийския революционен комитет в Малко Търново. В навечерието на въстанието е определен за началник на пропускателния граничен пункт в село Алан кайряк (Ясна поляна), където се складира оръжието за четите и другите нелегални дейци.

След въстанието в 1903 г. Георги Попаянов продължава образованието си по история и география в Софийския университет, една година учи в Загреб. Преди да се засели в Бургас е редовен гимназиален учител в Малко Търново, Одрин, Солун и Хасково. В черноморския град преподава в мъжката гимназия, четири години е бил и неин директор.

Като общественик разгръща широка културно-просветна и научно-изследователска дейност, оставя трайни следи. Георги Попаянов е един от основателите на образцовото читалище „Пробуда“ (1913) и в продължение на 25 години непрекъснато е негов председател. Към него открива и Народен университет – всепризнат център на културния живот в града.

Историкът Попаянов е един от пионерите на музейното дело. Още в 1926 г. заедно с други двама учители – Иван Панделиев Орманджиев (1891–1963) и Панайот Воденичаров

поставят началото на бургаското археологическо дружество „Дебелт“, чиито председател и уредник на музейната сбирка до 1947 г. бе Георги Попаянов. През тази година бе открит днешния Регионален исторически музей, който наследи сбирка от около 2000 експоната, голяма част от които и днес са в златния му фонд.

Библиографската справка за Георги Попаянов в Националната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“ е голяма. Тя ни го представя като страстен изследовател на историческото минало, бита и етнографията на Странджа и Тракия, на Бургас и други селища от областта. Настоящи книги за мнозина историци и краеведи са монографиите му: Странджа – етнографски, географски и исторически проучвания“ (1938), „Малко Търново и неговата покрайнина“ (1939), „Народният лик на Западна Тракия“ (1943) и „Българи в Южна Странджа и съседните области“ (1950). В периодичния печат Попаянов е обнародвал редица научни проучвания, между тях ще посоча: „Стари манастири в Странджа“ (1939), „Стари пътища и селища край тях в Странджа и Сакар“ (1946), „Привилегировани области в Странджа“ (1938), „Въглишарството в Странджа“ и други.

Последните години от живота си Георги Попаянов посвети на историята на Бургас, както и на двете селища край него, днес квартали на града – „Акациите“ (Победа) и „Атанасо“ (Изгрев). За голямо съжаление историографът умря на 24 февруари 1951 г. без да осъществи последното си желание. Нещо повече, казват и днес, че ръкописът на незавършената му „История на Бургас“ е изчезнал... А личният му фонд е предаден едва в началото на 1978 г. на Регионалната библиотека. Захвърлен на тавана, лошо стопанисват, днес голяма част от ръкописите е невъзможно да бъдат използвани от изследователи-историци.

нели, като повтаряли: „Тук българско ще стане...“

Прихващането ставало не само в черквите, но и в къщи, на полето. Една жена в Даякадън била прихваната на хармана, както била на диканята... С икони в ръце бягали към манастирчето „Св. Балаклия“ викайки: „Кръв ще се лее, вяра ще се дели, не работете в неделя, почитайте сряда и петък...“

Иеромонах Аркади, свещеник и проповедник преди Балканската война в Чаталджанските села, е предал на Попаянов разказа на своите енориаши: „На Стоянка Вълкова от Чанакча се приценило, че св. Богородица ъ

екстаз, започнала да плаши първенците в селото и те потърсили помощта на гръцкия владика от Чаталджа, комуто представили случая като дело на дявола. Владиката посетил Чанакча, Даякадън, прочел молитви за изгонването на духовете, държал им проповеди и ги успокоявал, че нищо лошо няма да се случи... „Бесът“ изчезнал постепенно едва след погрома на Илинденско-Преображенското въстание. Пресъхнал чудотворният извор на хипнозата у обезверените българи в Странджа и Одринска Тракия.

Според Попаянов този странен обичай се е появил

ционна проповед за духовен преврат, зов за бунт срещу патриаршията и турската власт. Нима тракийката не е предчувствала по неведоми пътища трагиката на народното Преображение? Или трябва да напомним живота на поробените българи, революционната пропаганда и борба през 1900–1903 г.: мисията на Гоце Делчев, обиколките на Михаил Герджиков, четите на Георги Кондолов и др. За да повярваме, че революционната идея, предавана от жените като глас Божии, като Божие предсказание и хипнотизиращ зов, е била тайна революционна проповед!

ДЪЛБОКА ПРИЗНАТЕЛНОСТ КЪМ ГЕРОИТЕ ПРЕОБРАЖЕНЦИ

В комитското село на Родопите почетоха
112 годишнината от Илинденско-Преображенското въстание

Всяка година в началото на август комитското село Славейно, което е център на борбите за освобождение в Родопския край, събира на национален тракийски събор родолюбци, за да засвидетелстват своята почит към героите преобразенци. Организатори на събора са Съюзът на тракийските дружества в България, община Смолян, кметското наместничество в с. Славейно, читалище „Съгласие“, църковното настоятелство и местното тракийско дружество.

Националните тържества, посветени на 112 годишнината от Илинденско – Преображенското въстание започнаха на 1 август с панихида в памет на загиналите герои за свободата ни. Тя бе отслужена от архимандрит Висарион в храм „Св. пророк Илия“.

Кметът на община Смолян Николай Мелемов в своето слово посочи, че село Славейно е намерило своето достойно място в Илинденско-Преображенската епопея, приобщило се е към святата идея за отхвърляне на османския гнет и се е превърнало в комитското село на Родопите. Цялото селище, посветено в делото: мъже и жени, стари и млади, бедни и богати, както пише Христо Караманджуков, всички запазват тайната на организацията. „В днешния тържест-

вен ден, когато се прекланяме пред делото на родопските комити, даваме ясен знак, че не сме забравили саможертвата им. Илинденско-Преображенското въстание се вгради завинаги в нашия летопис, стана неразделна част от нашата история и националната ни идентичност“, каза той.

Областният управител на Смолян Недялко Славов призова да отдадем почит към онези българи, които знаят, че свободата струва скъпо. Да предадем на поколенията техните завети и национални ценности. Дълбока признателност към героите от Илинденско-Преображенската епопея, светла им памет!

Председателят на Съюза на тракийските дружества в България Красимир Преманов поздрави родопчани и награди заслужили дейци на тракийското движение. Инж. Таню Стайковски бе отличен със златен медал с лента „Капитан Петко войвода“, а

на Андрей Печилков – председател на тракийското дружество в Смолян, бе връчен медала, с който вече бе награден за заслуги към тракийската кауза. Председателят на СТДБ подчерта, че и днес са ни нужни тракийци и всеотдайни патриоти, които да работят за българската кауза и единството на България.

Тържествено слово за Илинденско-Преображенската епопея, изразяваща мощния български устрем за осъществяването на националния идеал – освобождение и обединение, произнесе изнесе председателят на Тракийския научен институт чл. кор. проф. д-р Васил Проданов. (Словото поместваме отделно).

Признателни родопчани, представители на местни и държавни институции и политически партии поставиха венци и цветя пред паметниците на местните хайдути. Гости на събора бяха още генерал-майор Нонка Матова, член на Върховния комитет на СТДБ, председатели на тракийските дружества от страната, доц д-р Христо Гиневски – председател на Историческо дружество – Смолян, кметовете на селата Вигово, Петково и Кутела и др.

Честванията продължиха с тържествен концерт и заря.

В неделя, 2 август, в местността Хайдушки поляни бяха поднесени венци пред гробовете на Пейо и Кольо Шишманов и паметника на преобразенци.

На 25 и 26 юли в Старозагорски минерални бани се състоя Десетият национален тракийски фолклорен събор „Богородична стъпка“. Негови организатори са Община Стара Загора, Съюзът на тракийските дружества в България, Тракийското дружество „Одринска епопея“ – Стара Загора, Обществото за фолклор, Кметството на Старозагорски минерални бани, НЧ „Христо Ботев 1952“ – Старозагорски минерални бани.

На официалното откриване на събора бяха депутатът Кирил До-

ТРАКИЙСКИ ПЕСНИ И ТАНЦИ НА „БОГОРОДИЧНА СТЬПКА“

брев, областният управител Георги Ранов, председателят на Общинския съвет – Стара Загора Емил Христов, председателят на СТДБ Красимир Преманов, Петра Мечева, Михаил Вълв, Нонка Матова, Тодор Ангелов, Яни Янев и др. членове на ЦР на СТДБ, потомци на бежанци от Мала Азия, от Беломорска и Одринска Тракия, граждани и гости от цялата страна.

Иванка Сотирова – заместник-

▪ Първа награда от „Богородична стъпка“ и отличие за принос в съхранението и популяризирането на българския фолклор получи женската група за автентичен и изворен фолклор в Свирачи.

кмет на Стара Загора откри събора с приветствие към участниците и гостите. Петра Мечева – председателка на Старозагорското тракийско дружество „Одринска епопея“ поднесе прочувствено слово, подчертавайки значимостта на събитието за съхраняването на културните традиции. Съборът „Богородична стъпка“ вече десета година е реалност, на чиято сцена се изявяват певци, инструменталисти, фолклористи и танцьори.

В надпреварата за наградите тази година участваха 170 певчески колектива, 80 танцови състави, много групи за традиции и обичаи и над 130 танцови индивидуални изпълнители, общо около 4000 души от 19 области на страната. На улицата на занаятите бяха представени старите български поминъци, традиции и обичаи. Надпреварата продължи два дни и изпълненията бяха оценени от журита, оглавявани от доц. д-р Наталия Рашкова и

▪ Съборът бе открит с водосвет

СВЕТИЯТ ДУХ НА ГЕРОИТЕ И МЪЧЕНИЦИТЕ ОТ СЛАВНОТО СЕЛО СЛАВЕЙНО

ЧЛ.КОР.
ПРОФ. ВАСИЛ ПРОДАНОВ

Драги тракийци, славейновци, братя българи,

Щастлив съм да бъда отново в комитското село Славейно, в някогашния център на V Ахъчелебийско-Скеченски (днес Смолянски) въстанически район. Станал такъв, не понеже някой отгоре го е определил, а защото тук именно се вършело славното дело по подготовката на въоръжената борба за свободна България. Превърнало се в престолнина на V въстанически район с конкретните си дела, а духа на хората, с техния неутолим стремеж да се присъединят към майка България, да се освободят.

Тук е мястото, от където е тръгнала и шетала из Родопите четата на Пейо Шишманов, поставила си и осъществила успешно непосилна задача – 100 души да задържат 10 000-а армия, за да не се притече тя на помощ на войските в Македония или Малко Търново, където вече се водят решителни битки.

Идвайки тук на такъв празник, човек по-силно от много други мигове усеща, че все още е жив! Щастие да бъдеш в комитското село Славейно, родило славният знаменосец Кольо Шишманов, готов да се самоубие, но да не попадне в ръцете на врага! Да усетиш времето, когато хората тук са действали един за всички и всички за един, а не всеки сам за себе си или заради келепира. И така са го запазили от запалване и смърт от турците.

Социолозите различават празника от делника чрез понятията сакрално и профанно, по това, че празникът е време, когато се докосваме до нещо извън времето, нещо свято, вечно и устойчиво. Нещо много значимо, пред което да се прекланяме. В нормалното всекидневие сме истински живи само, ако носим онези висши значения, които сме докоснали по време на празника. Чрез тях получаваме смисъла на нашия живот, чувстваме се част от нещо много по-голямо от нас. Днес отново сме тук, за да усетим смисъла на нашия живот в досега с паметта за онези, които са се опитвали да направят нещо много голямо преди 112 години. Да усетим дъха на нещо свято, нещо по-висше от баналното всекидневие и бързо отмина-

ващо настояще. Нещо извън-временно, което остава с нас и ни дава опора. Това извън-временно свято и духовно струи от корените, засадени тук от хора като Пейо и Кольо Шишманови.

Тези дни Евростат изнесе данни, че България е с най-много деца, родени извън семейството в цяла Европа, с най-малко млади хора, готови да сключат брак и да бъдат едно семейство. Изглежда ужасно тъжно, разкапва се дори семейството. На фона на такава реалност тук в Славейно, в което броди духът на цяло село, живяло като едно семейство, в което всеки е готов да умре за другите, човек се чувства в друга вселена. Тази вселена е тук в Родопите, където по-силно от всякога може да се види, да се почувства духът на българина. На този, който носи в себе си мечтите и устрема към едно по-добро бъдеще.

Мисля си, че като че ли не е случайно, че в навечерието на бунтовната 1903 г. местност с наименованието Свети Дух се е превърнала в своеобразен боен пункт за подготовката на Илинденско-Преображенското въстание в Ахъчелебийския край. От тогава насам всяка година, чествайки тези събития ние се докосваме до един друг Свети Дух, също така възвишен като този, който носи със себе си православното християнство. Този Дух ни е ужасно нужен във време, когато хората бягат по чужбина на по-големи потоци отколкото през първия четвърт век от падането под Османско робство. Преходът към капи-

тализъм изтръгна от корените два милиона българи и ги разпрати по света. Стотици славейновци днес са на други места в България и по планетата. Но за да не бъдат безпомощни пращинки, мятани хаотично от могъщите сили на глобализацията, на различни места в света те се нуждаят от корени. Нуждаят се от Светия Дух на онези, които са се борили и умрели за нас преди 112 години. Нуждаят се повече от тези, които все още живеят тук, на това място. Затова Славейно е нужно не само на неговите жители, не само на всички нас тук, а на всички българи. Този Свети Дух на паметта за делото на хората, които ние честваме всяка година в началото на август, ни е нужен, за да оцелеем като българи от тук нататък. Така както християнският Свети Дух е спасил българите от изчезване в продължение на много столетия.

Казват, че Славейно е селото с най-много комити в България – с хора, готови да си дадат живота за своя народ. Нуждаем се, ужасно много се нуждаем от такива хора днес, които мислят не за себе си или за обслужване на чужди господари, а са готови да се жертват за своя народ.

Казват, че от Славейно са излезли най-много лекари на човек от населението в света. И от тях се нуждаем днес много във все по-болната България.

Казват, че в Славейно всички участват в революционната организация, бореща се за България и няма нито един предател. Дори до великия Левски се оказ-

ва, че има един Поп Кръстьо. Тук при вас няма поп Кръстьовци. Колко много ни са нужди днес такива хора във времена, в които понякога ми се струва, че Пейо и Кольо Шишмановците са по-малко от поп Кръстьовците!

Демографи и политици днес се тревожат, че българите остават все по-малко. И пишат какви ли не концепции и стратегии, за да решат проблема. Мисля, че в тях пропускат най-важното. А то е вярата в по-доброто бъдеще. Вярата, която е карала българите от този край да бъдат готови да умрат не само, за да останат българи, а за да бъдат свободни българи в един подобър свят.

Тук във вашия край се помни до днес легендата за Злата мома, която предпочела да се хвърли от скалата, вместо да приеме живота в турски хarem. Ужасно ни е нужен духът на тази мома, ужасно ни е нужно да бъде с нас днес в Родопите, в което шетат илямски фондации, опитващи се да реислямизират хората в тази най-българска планина. Нуждаем се и от нея, и от Капитан Петко Войвода, от двамата Шишмановци днес, когато тук никнат организации, финансирани със стотици хиляди евро, за да исмилят помашка идентичност, различна от българската. Нуждаем се от тях във времето на неосманистки амбиции и перспективи, заплашващи отново този регион. Нуждаем се в дните, когато куп платени писачи се опитват да пренапишат историята ни, да ни накарат да забравим истините за нея, да прекъснат нашите корени.

Член.кор. проф. Васил Проданов

В дни като този ние казваме „не“ на тези, които ни карат да направим това. Казваме „не“, защото без истините за станалото тук преди 112 години няма повече да сме това, което сме. Ще бъдем с много по-малко сили да устоим на изпитанията на днешния ден. Ще бъдем слаби и безпомощни. Трябва да устоим на тези опасности. Трябва да се държим за нашето величаво минало. От допира с него да получаване сила. Силата ни е нужна, много нужна! Нужна е именно в тежки времена на трудности и изпитания.

Това са днешните времена, в която медиите всекидневно ни засипват с какви ли не страшни неща. Дете на 3 години пребито от двама младежи. Жена се самоzapалила. Двама души обрала от баба 100 лева и й отрязали главата. Депутат в три парламента и шеф на фонда, от който зависи науката в България, не само злоупотребил с него, но и застрелял най-близкия си приятел. Настоящото ни изглежда страшно, бъдещето независимо от опитите на купиища фондации и платени от вън господата, които и него искат да пренапишат, и от него да заличат истини и да настанят куп лъжи. Не трябва да им даваме миналото, нека да се борим за него, величавите дела там са ужасно нужни на стресираните и отчаяни българи да оцелеят днес. Нужно ни е поведението на хора, които са искали да постигнат невъзможното.

Някога казахме, че патриотизмът се гради на гордостта от нашето героично минало, настояще и светло бъдеще. Днес българинът не вярва в бъдещето, според социологическите изследвания между 70 и 80 % са пессимисти за бъдещето. Искане да избяга от настоящето

– бяга в чужбина, бяга в самоубийства, малко са нещата от настоящето, с които да се гордеем. Ако не искаме съвсем да изчезнем, остава да се хванем за най-здравото, за корените, както са правили нашите деди в продължение на много столетия. Нуждаем се и от героичните корени на Преображенци и Илинденци. И ние тук, и двата милиона българи по света, разпръснати и откъснати от своята родина като листа от вихрушката на това, което наричат „преход“. Повече от всякога се нуждаем днес от такива празници. Повече от всякога имаме нужда да се опрема на тях, да получим сила и да вървим напред. Затова нека да пребъде във вековете славата и на загиналите, и оцелели до свободата четници и поборници от този край, за да живеят като в своя собствена държава България!

Нека Светият Дух на героите и мъчениците от славното село Славейно да бъде винаги с нас! Нека безкрайното родолюбие и жертвоготовност за вяра и род, за които си спомняме днес, да ни държат вечно живи! За да ги предаваме на тези, които идват след нас! За да можем ние, смъртните да се усещаме поне малко безсмъртни чрез тях.

За да продължава да живее, за да я има и България!

Да я има! Да я има и чрез паметта за това, което са направили хората от Славейно, героите от V Ахъчелебийско-Скеченски въстанически район!

Да я има! Да пребъде! Да живее България!

Това слово на чл.кор. проф. Васил Проданов, председател на Тракийския научен институт, бе произнесено на 1 август т.г. в с. Славейно по повод 112-ата годишнина от подвига на Илинденци и Преображенци. Заглавието е на редакцията.

Четата на Пейо Шишманов

СЕРТЛИКЪТ НА ЧЕЛЕЦИТЕ БИЛ ЯЦЕ ГОЛЯМ

ТОДОР КОРУЕВ

От люти по-люти били челеците (чейлеците). Така наричали бедните колибари, населяващи чукараците по десния бряг на река Карасу (Места) в махалички с по 30–40 къщи. Тази бедняшка шайка откровени разбойници турци си вади хляба от кражби, грабежи и други харсълъци. Името им дошло от названието на едно от селцата – Челек (Чейлек), то заедно с други две – Дараос и Мунджанос е развъдник на злосторници.

От челеците най-патили габровци. Оттатък Места на 10 км от реката е Габрово, това китно село е на 5–6 часа пеша от Ксанти, пръснато е в четири махали по стръмнините с градини, лозя и тютюневи ниви, а над него от 15 до 35 км на север са се проснали гъсти непроходими вековни гори и ливади с обширни пасища. Обитателите му – българи и малко турци, населяващи махала Кутела, знаели нрава на комшиите си отвъд реката и посегателствата им в землището на Габрово понякога довеждали едва ли не до войни. И да не спят по очи непрекъснато, сформирали селска стража (нефрам) от християни и байрямци (както наричали турците от Кутела), тя била най-стриктна и най-бдителна по Коледа, Великден и други празници, но потребна била и за делниците, щото пантите нямали почивен ден. Д-р Петър Коруюв, летописецът на с. Габрово, от стари хора научил, че през една лятна нощ на 1869 г. разбойници от Дараос с главатар Дели Махмуд нападнали двукатната къща на Георги Кудев, в нея бил единственият дюкян в селото. Челеците намерили в него ракия, пили като невидели, кръвта им закипяла, буйствали и се вдигнала такава врява, че мъртвите да станат. Пръв се събудил ахъчелебиец, стопанисвал овцете на Кудев, случило се така, че тази нощ спял в жилището на собственика над дюкяна. Кехаята открил огън по буйстващите крадци, притекла се селската стража, наскочали от одърите си и други габровци. Разбойниците хванали кой къде намери друм, но главатарят, видяло се, бил ранен. Не стигнал далеч Делията Махмуд, укрив се в лозята край Дермен дере. Кръвната диря довела габровските мъже до скривалището. Заобиколен, баш разбойникът „започнал да святка с чакмака си, имитирал кремъклия пушка, за

да сплани преследвачите, но напразно“. Краят му е описан просто: Нашо Тилов се приближил и го убил. И толкок! Червеите да го ядат! Властта научила, че злосторникът бил зарит скришом, та се распоредила да бъде изровен и погребан, както се изпращат правоверни, но слава Богу виновни не били търсени.

И ако подчертавам ролята на селските стражи в Габрово, то е защото ги е имало и са си вършили работата. И не правя съпоставки с безпомощните опити за изграждане на някакъв тип доброволни отряди за самозащита от грабежите и обирите, добили в днешно време епидемиологичен характер по българските села.

Габровци случили и на пьдарин. Али ага от село Хорозлу или Алю, както го наричали българите, и Гяур Али, както го звали турците, излязъл човек на място, макар и да се е цанил за куруджийството след като до тоя малък агалък стигнал, вече бил опитал и меда, и жилото на разбойничеството. Знаел, че ако не става с правда, става с брадва. Третото – кой ще брой повече, не е нито по джоба му, нито по нрава му. Та спечелил габровци и оста-

нал в селото на тая служба чак до 1908 г.

Откраднали вола на дядо Дрено. Домашните му чули едното, усетили разбойниците, но се пощамали, не посмели да гъкнат, да не ги сполети по-лошо. На другия ден пьдарят Алю, дядо Дрено и Нашо Тилов откриват дирите на вола – повели са го по посока на Еникьой и оттам го откарвали през Места в село Дараос. Предвождани от Алю габровци преминали реката и потропали на вратата на управата в Дараос, настояли да им върнат добичето. Хасанджикът (Хасанчо) – големецът на селото, отказвал да стори това, докато не чул Алю, който вече се бил хванал за ножа: „Бизден кан акарса, сизден су му акаджек?“ (От нас ако тече кръв, от вас вода ли ще тече?). Не им е първа тази среща – знаят се много добре, имали общи грехове, от които бягат, но не могат да ги заличат. „Убеден“ от твърдостта на габровци, Хасанджикът кандисал и наредил да се предаде волът на собственика му. Така деребеят, който в другата си битност бил главатар на разбойниците, оставил за някое време Габрово на мира. Още повече,

че тоя Хасанчо, за по-внушително Хасанджик, след време повежда цял билук от разбойници, има чета от 30–40 души и напада пътищата между Енидже, Ксанти, Кавала и Драма. Лошите се лесно съешават. Добре им дошла суетнята и неразборията около преместването на административния център от Енидже в Ксанти през 1870 г. Четата на Хасанджика доста поразии сторила, докато турските власти се усетят, че главните пътища трябва да се пазят заради пощата и пренасянето на пари от Портолагос до Ксанти. Тютюневата режия и тя си организира своя охрана от въоръжени конници. В селищната история на д-р Петър Коруюв е записана турска народна песен, родена някъде на десния бряг на Места, за събитие, което подсказва, че май наистина имало защо Режията да засилва сигурността в превоза на парите по османските пътища.

Кой ти заповяда тебе, бре Хасане, монопола да обереш. На монопола парите бре Хасане, с крина ли ги мереше?

Хасанджикските панти на Габрово не посягали, първо, имали по-мазна плячка и второ, – ортаклъкът на Хасанджика с Аню пречел. Ала – до време!

Хайдут тепе се наричал хълм в голямото землище на Габрово, та природната даденост се превърнала в място за засади и наблюдения. От високото се откривала гледка надалеч – чак до село Исьорен. А срещу тепето е гористата местност Караахмат (на 25 км северно от Габрово) – „тлъсто“ място за разбойници – тук завличали добитък, обирали пътници. Голяма яма им се отворила в десетилетието 1860–1870 г. Салих ага от Дараос водел банда от шестима, съвсем са си разпасили пояса, доста народ изгърмял. Пьдарят Алю събрал чета да ги преследва, в нея били Нашо Тилов, Нашо Кутров, Симеон Кулакльев, Узун Петко и говедарят Секип. Сгащили разбойниците в местността Чатал чешме, вързали им ръцете, въжетата, които пантите носели да отвличат добитък, свършили работа. Както се казва, с техните камъни, по техните глави. После ги откарвали към Кочина, където въпреки молбите и плачовете за милост,

ги разстреляли и хвърлили в дерето. По чудо главатарят Салих останал жив, в спомените не се уточнява „чудото“, та се добрал до Ксанти и съобщил на властта. Но предвидливият Алю вече бил докладвал където трябва, че петима разбойници, дошли да крадат волове в Габровското землище, са заловени и убити. Пуснали Алю по живо и здраво, но да се уверят в станалото, направил оглед – труповате вече са се вмирисали от горещината. Затуй габровци ги полели с газ и ги изгорили. Тази „разправа“ с телата на челеци ще да е предизвикала раждането на турска песен, която внушава, че габровските комити имали адет, като убият някого, да го горят с газ. Макар че преводът е буквален и не можем да усетим песенността, текстът ни разкрива поне как народният певец, който си е избрал да бъде в ролята на един от шестимата злосторници, е видял събитието:

На Караахмат, над Чатал чешме, насреща говедата се виждаха.

Четирима души българи и иновереца Алю командваше. Габровските комити ни видяха, ни обкръжиха.

Заловиха ни, закараха ни на Чатал чешме. С новите въжета ни вързаха. Българите обядваха, турците се молеха.

Мурида кадише. На големия балкан, на високата стръмнина ни закараха. Пушките изгърмяха, куршумите (патроните) към нас дойдоха. От шестимата единият се спаси, и той ранен – Салих ага. На Мунджунус момите отсреща гледаха. С газ ги гореха.

Май Алю доста е постреснал „челеците“, щото двамина от тях го навестили и му предложили „сътрудничество“ с обещание да му напълнят не само джобовите, но и дисагите, но пьдарят им отказал, щом д-р Петър Коруюв съобщава, че е държал длъжността си чак до 1908 г. Не ми се ще читателят да остане с впечатление, че възхвалявам нищо и никакъв пьдар, но ще трябва да се погодим около мнението, че в Османската империя пьдарите не са били толкова ниско в селската йерархия, имали са каяфет, който идва от самочувствието им на султански хора, още повече че по малките селища властта е в ръцете на пьдарите и над тях са само мухтарите.

Изглежда, че габровци не си поплъвали с „челеците“. През август 1870 г. във киречницата в местността Мочур шестима разбойници били обкръжени от четата на Алю и изненадани, пет трупа останали във варджийницата, шестият ранен се укрив в Стояновата воденица, но куршумът го застигнал и там.

През 1870–1880 г. в Каршияка върлували не една и две грабителски чети от Дараос, Мунджанос и Челек. В тази местност по едно време царувала бандата на Агушоолар, питали-разпитвали,

готвели се да нападнат по-богатските къщи в Габрово, пращали хабер до някои парасайбии габровци да им платят, да не ги халат. Опитали се да отвлекат сина на Петър Кудев, един от предните търговци в този край, и да му поискат откуп. Но Алювата чета разгонила бандитите. И слава Богу, че съдбата е пожалила малкия Димитър – който тогава е бил ученик в френското училище „Св. Жозеф“ в Кадъкьой, Цариград, преди това е учил в гръцко училище в остров Хиос. Това момче е бъдещият голям тютюнотърговец и родолюбив благодетел Димитър П. Кудооглу. От ранни години се отдава на бащиното си занятие – тютюневата търговия със седалище в Ксанти. С почтен труд и прибран живот бързо разширява стопанската си дейност и става един от първенците в този бранш. През 1903

г. се преселва в Дрезден, голям център на тютюневата търговия, оттам върти делата на складовете си в Ксанти и Пловдив, често ги посещава и при всяко идване прави благочестиви жестове към габровци. Бащината си къща подарява на училището, а в близка до нея сграда прави амбулатория, жилище за лекар и аптека. И на всичкото отгоре плащал 3750 лева годишно на лекаря, да преглежда и лекува безплатно бедните селяни. Те не плащали и лекарствата. И когато през 1913 г. гърците сричат с пожар селото и цялото население избягало, но останало без покъщнина, Кудооглу праща телеграфически 2000 златни лева – нещо като „първа помощ“ за злочестите негови съселани. Димитър Кудооглу – благочестив християнин и силен родолюбец по време на войните откривал трапезарии в Пловдив, оказвал материална помощ на ранените войници, на църкви и манастири, на болници, на БАН, на фонда „Иван Вазов“, на българските пленници, на бедни и сираци в Ксанти и Кавала, на пострадалите от земетресението в Южна България, за издръжката на ученици и студенти, и още, и още. „Богатството, спечелено с честен труд, според мене, трябва да служи човеку, за да върши добри и полезни дела.“ – е убеден Димитър П. Кудооглу. Доказва го и през 1926 г.: „реших да създам и обзаведа в Пловдив на мои средства и издръжка за вечни времена един Дом на благотворителността и на народното здраве, носещ моето име, който ще води борба с най-опасните за обществото в днешно време болести: детските, туберкулозата, венергическите и пр. и който ще поощрява благотворителността

и милосърдието.“ Този дом се помещавал в ново солидно, пететажно здание, купено специално за целта, намиращо се на площад „Цар Симеон“ (сега Централния площад), което благодетелят преустройва, мебелира и обзавежда според изискванията на науката. Ст. Н. Шишков ще нарече Домът на благотворителността и народното здраве „Димитър Петров Кудооглу“ ореолът на неговата висока благородна родолюбива душа. Доста се поуълех в подробностите, но те са ми необходими, за да защита тезата си, че ако разбойниците бяха затрили момчето Митко, сина на търговеца Петър Кудев, каквато е съдбата на други габровчета, от толкова много човештина и благотворителни дела би се лишило обществото. „Какво направиха бъдещите поколения? Отговаря д-р Радка Колева: „Национализираха Дома и прекратиха дейността му, събориха този уникален архитектурен паметник, за да разширят на негово място сградата на пощата. Складове предавани, препродавани, днес са в частни ръце и пустеят.“ Доста разбойнически се разправихме с наследството на Димитър П. Кудооглу. Още един пример в подкрепа на максимата „Нито едно добро не остава ненаказано.“

Габровци не се отказвали сами да се разправят с жанабетите, дори да си имали „малки“ неприятности с властите – най-често защо се погребват убитите разбойници скришом. Селото било глобено с „кан парасъ“ на стойност 60 гроша, защото през 1901 г. селските пъдари Петър Лингов и Емин Ходжов преследвали двама разбойници, единия убили, другия ранили (по-късно умрял и трупът му бил намерен разло-

жен), но не ги погребли както се изпращат правоверните.

През есента на 1906 г. пъдарите Димитър Чилингиров и Мехмед Алиагов открили двама бандити от съседното село Курталан, дошли да обират къшлите и да крадат добитък. При престрелката бил ранен единият разбойник, но съдът, както често се случва, взел страната не на бранителите на закона, а на злосторниците. Мехмед Алиагов бил осъден и окаушен в Гюмюрджинския зандан, откъдето една нощ избягал с още един затворник. За кратко се укривал в Габрово и се присъединил към четата на войводата Тодор Хвойнев и походил с комитите. Да не забравя – Мехмед е син на Алю, както го звали българите, или Гяур Али, както го наричали турците. Крушата не пада далеч от дървото. А пъдаринът Алю отдавна се правил на кьорав, като гледал какъв комитски огън кладат по селото, как се сбират по къщите заговорници, как из букаците шетат чети, една мине – замине, друга дойде. Не се и опитвам да обяснявам защо си е затварял очите пред заверите срещу османлъка, но едно е от бял ден по-ясно – бил рядка порода – мъж

за двама.

След Илинденско-Преображенското въстание четите били разтурени, но войводи като Тодор Хвойнев, Христо Стоев – Лакудата, Бечо Драчкчията и др., на своя глава продължили да хайдутстват. Колкото и да са били добри намеренията им да защитават населението, комитетските хора по селата страдали, защото властта гледала на тия чети като на революционна сила и засилвала репресиите, пратен бил аскер по селата да върви по дирите им. Има да си връща за Илинден и Преображение. А габровци трябвало да изхранват четниците – не само да ги нахранят и напоят, а и да им дадат за из път. Знайно е, хайдутин без ятак го не бива. А някои от тия комити с носата си круши брулят – людете са им длъжници, щото са тръгнали по гората заради тях. И не им мига окото да се изтресат, когато си шат, в кой да е час, в кой да е дом. Е, избират там, дето фурната пече повече хляб, а и не само хляб, щото само със сухоежбина не минават. Очакванията четата да потропа на вратата не били от най-приятните преживявания на домакините, но нашите герои често досаждали на тия, които те закриляли. Натресли се насреде нощ на габровеца Ташо С. Кулакльев, той гласял да се жени „на утирната“, та се натопанили хубавко от „свагбино месо“ и си отишли по живо, по здраво. Има писмени сведения от Тодор Хвойнев, в които се сочи, че през 1907 г. той минал с четата си през Габрово и се отправил към с. Курталан. При параклиса „Св. Константин и Елена“ четниците запалили огън, но били забелязани и нападнати от курталанци. Престрелката траела цели шест часа и

при опит да се оттеглят бил убит Гочо Калфата, а Мехмед (Метю) Алюв – ранен в крака. Метю, който познавал всеки храст тук, се добрал до селото, укрив се у дома на Димитър Диев – Каймакамина и по-сетне – у Костадин Диев, докато се затвори раната му. Тогава тръгнал да търси четатата, с нейна помощ бил прехвърлен от Чепеларе в Пловдив. Такива пагила сполетели сина на пъдаря.

И ако габровци бранили успешно своето землище, много техни съселани станали жертви, когато отивали на пазар в Ксанти или се връщали със спечеленото от гурбетчилик. Разбойниците търсят готови пари по пътя от Габрово към Ксанти, който се въртял по калдарьмено жаде, останало от римско време. И макар този друм да е доста оживен, тук някъде бил заклан, а преди това обран Кьор Смион, а мулето му било откъснато в с. Курталан, през което минавал този главен път към Беломорието. А на север от Габрово е пътят към Смолянско – а там е „славното“ Деребаша – там били обрани габровците Христоска и Павле. Запазени са и спомени за отвлечени овце от сюрята на Атанас кехая и от Маткуската сюррия.

И макар сертликът на челеците да е яце голям, габровци, вижда се, здравата им се опъвали. Кога секли с острието на брадвата, кога с тъпото – със спазаряване с хайтите. Широколъчани, които наемали къшли в Коджаорман, не се страхували, защото били „по панти и от самите челеци“. И чокманските овчари ги респектирвали с оръжието си и с решимостта, с който го пускат в действие.

Откъс от бъдещата книга „Сосми грачиш, гарванчо... Истории с хайти, комити и разбойници“.

СТОЯН-ИНДЖЕ ВОЙВОДА

Какво знаем и не знаем за този национален герой

ДОЦ. МИЛЮ ПЕТРОВ,
ШУ „ЕПИСКОП КОНСТАНТИН
ПРЕСЛАВСКИ“

За живота, личността и делата му, както и за епохата, родното място и героичната смърт разполагаме с предметно-веществени сведения: шишането, документи от руските и румънските архиви (сред тях е тъжбата на Катерина-Екатерина, съпругата на Индже), летописна бележка на Поп Марко от Елена, огромен брой фолклорни творби (песни, предания, легенди – включително за местности названия). Немалко са и произведенията на литературата – научна и художествена. Същото е и с другите изкуства: изобразително, театрално, музика (опера, лични песни), киносценарии, научно-популярни филми (два от тях са излъчени по БНТ), дърворезба, различни спектакли, клипове и пр. Има и „Индже-войводско хоро“.

В продължение на повече от 50 години събирам, систематизирам и проучвам многото сведения. Излязоха 10-на книги под имените форми: Мильо/Мильо Петров.

За съжаление, мнозина изследователи (не само обикновени краеведи) не познават най-новите изследвания и пишат по стари източници (някои енциклопедии днес са фототипно издадени), по инерция или използват сведения от „втора ръка“. В статии и книги (на хартия), както и в Интернет неточностите, преиначаването и грешките са много големи. Разбира се, доста голям брой творци пишат обективно, коректно, убедително.

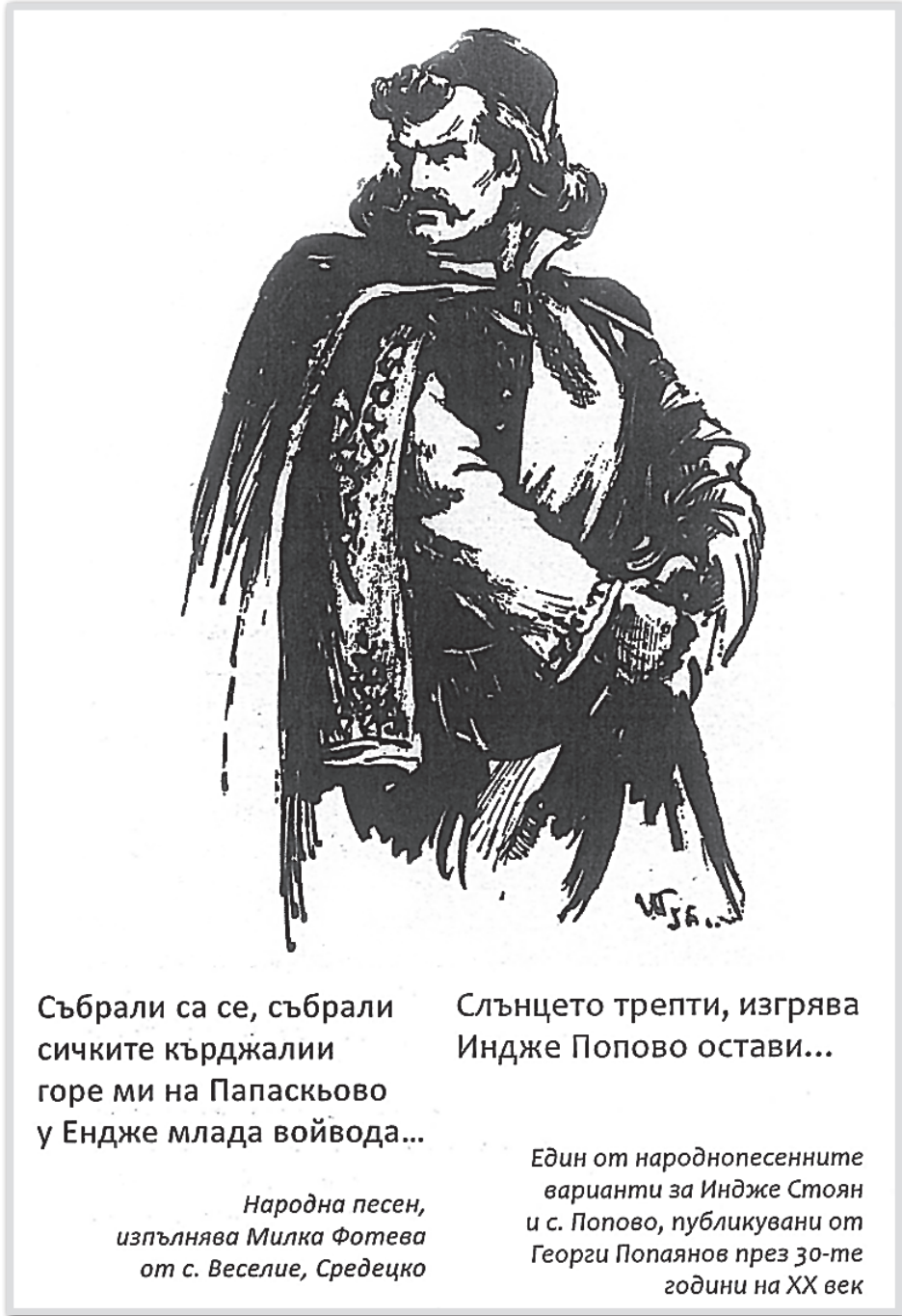
Тук обзорно, накратко и твърде схематично – пред скоби – ще посоча някои заключения от проучванията си.

1. Той е роден около 1770 г. в Попово село (дн. с. Попово, Боляровска община, Област Ямбол). Баща му Христо е от Попово село, а майка му Пена – от Сливен. Установили сме цялото родословно дърво... Когато бил на 4/5 години, малкият Стоян загубва баща си – налага се твърдението, че бил съсечен от гавазите на местния бей-чифликчия. Останала рано вдовица, майката се прибира при своите в Сливен.

2. На около 6-годишна възраст Стоян е „откраднат“ (отвлечен) от хора на Арелай Гирай от съседното на Попово с. Кирилово. После е даден за еничарин в Цариград. Всичко това става неофициално, в разрез със закона. Там получава прякора (прозвището) „Индже“ – тънък, висок, строен, изящен.

3. В района на Северозападна Странджа и Дервентските възвишения, недалеч от родното село, става войвода на хайдушката чета, която непрекъснато увеличавала числеността си. Индже обединява хайдушките чети от Южна България и се превръща в „баш войвода“ на елитен конен отряд от 500 души. Постепенно разширява и „владението“ си, което впоследствие превръща в „държава“ с границите от Странджа и Дервентските възвишения, през Бакаджиците до Стара планина; от Черно море, през Тунджа и Сакар планина.

Оттук са най-вече четниците, конете, ятаците. Индже войвода закриля местното население, а то го подпомага

Събрали са се, събрали
сичките кърджалии
горе ми на Папаскьово
у Ендже млада войвода...

Народна песен,
изпълнява Милка Фотева
от с. Веселие, Средецко

Слънцето трепти, изгрява
Индже Попово остави...

Един от народнопесенните
варианти за Индже Стоян
и с. Попово, публикувани от
Георги Попаянов през 30-те
години на XX век

като свой спасител. Неведнъж се проявява като благодетел.

4. По силата главно на обстоятелствата причислява конния си отряд към голямата кърджалийска орда на потурнака Кара Феиз (Кара Фейзи). Бил принуден да прави компромиси. В определени ситуационни моменти извършвал злини. Но не загубва чувството си за род, народностна принадлежност, правда. Изобщо кърджалията Индже не бил закоравял престъпник, завършен злодей.

Според народните песни, както и според П. Хитов, К. Иречек, Д. Осинин и др. сред кърджалийските главатари Индже Стоян бил най-хуманен, човечен. Показателен е случаят с освобождаването на Съба Хайдут Добрева от кърджалията Индже. Съба била отвлечена и измъчвана с цел потурчването ѝ.

Също и документалното сведение (с фолклорни елементи) на П. Грачев за Енджи Станчо (Енджи Стоенчо – Индже Стоян). Този Енджи Станчо бил бимбаши при Кара Феизи, но не участвал в бастисането на района северно от Одрин. По негова молба животът на многото пленени българи бил пощаден. Той помагал на пострадалите. Очевидно е имал някаква

самостоятелност или относителна свобода в действията си. Средствата осигурявал от обира на хазната, от налозите на богати люде, в това число търговци, чрез „откупи“ или нападения срещу заможни селища извън „държавата“ му. С елитния си отряд разгромява 10-хилядната армия на Вели

нататък Индже войвода съди не само четниците, но изобщо в „държавата“ си.

Промяна има и в кърджалийството. Вера Мутафчиева пише, че от явление кърджалийството се превръща в движение. Целта е да се овладее Цариград и да се извърши смяна на султана и великия везир

на географската област Равна гора, а в по-далечен план – освобождението на България.

В съгласие с фалклора, Балчо Нейков и други наши автори сърбинят Сава Янкович и някои учени от Румънската академия на науките пишат: Известният хайдутин Стоян-Индже войвода е „бил ръководител на въстание в България“.

Следва нападението срещу богатото гръцко село Едига, Лозенградско. После – раняването в Урумкьой (дн. с. Индже войвода, Бургаско) – и лекуването у леля си Кера в с. Поляна, недалеч от Войнишкя Бакаджик.

6. От есента на 1806 до към края на юни 1821 г. Индже войвода с част от дружината си е отвъд Дунава. Известен е като „волонтир“ и „капитан“ – по всичко личи, той е участвал в Руско-турската война от 1806/1812 г. Бил гвардейски командир към княжеския дворец в гр. Яш – столицата на Молдова. Става член на „Филики етерия“ („Дружество на приятелите“) – революционна интербалканска организация за освобождението на поробените балкански народи. Купува си къща в Яш, има съпруга (Катерина – Екатерина) и син, който през 1829 г. е още малолетен.

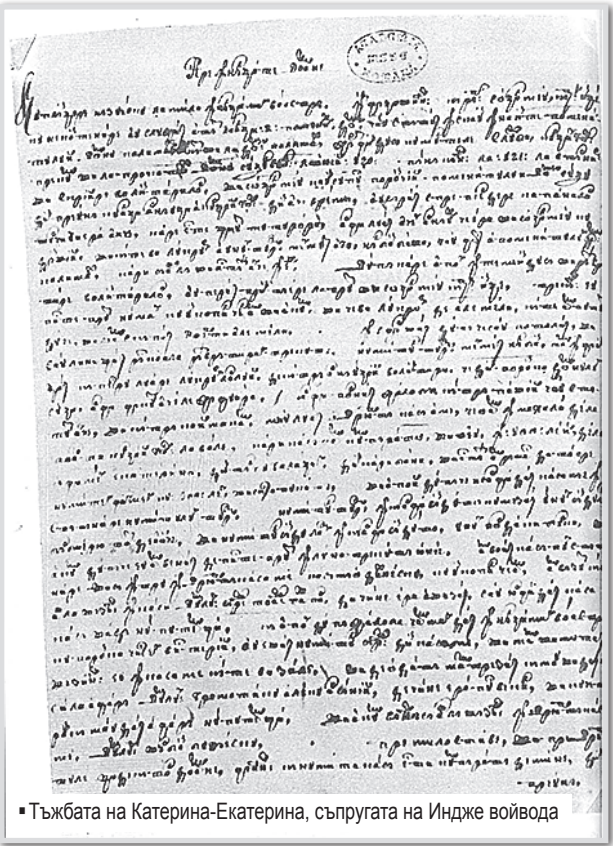
Участва в Заверата (въстанието отвъд Дунава), като настоява да се мине Дунава и първо да се освободи България, а после войските на завераджиите да се съединят с въстанала Гърция. Въстанието обаче е разбито, започва масово преминаване на въстаниците в пределите най-вече на Русия.

Индже пренася с лодка жена си и сина си отгатак река Прут (границата с Русия), разделя се с тях и се връща на бойното поле с ясното съзнание, че краят ще е смърт. Там, на бойното поле, останали около 350 завераджии, а врагът бил многолюден.

Индже загива в двучасовия ръкопашен бой на 17/29 юни 1821 г. при с. Скулени, проявявайки „безпримерен героизъм“, който напомня този на спартанците начело с Леонид при Термопилите. Това пишат бивши участници в Заверата – историците: И. Филмон (грък), Томас Гордън (англичанин) и др.

През 1829 г. Русия окупира княжествата Молдова и Влахия. Катерина с малолетния син потърсва къщата в Яш, но разбира, че тя е препадавана – отначало като компенсация заради конфискуваните от Индже (в полза на въстанието) неща – ален кон, сребърна сабя и няколко пистолета, принадлежащи на Мехмед Башналбантина. Тъжбата на Катерина до властите в Яш е свързана с възстановяване правата над къщата като законна собственост.

7. Стоян-Индже войвода е велик българин. Той е национален български (първи по време) и балкански герой.

Тъжбата на Катерина-Екатерина, съпругата на Индже войвода

Паметен знак на мястото, където е била родната къща на Индже.

паша, която трябвало да охранява тежкия търговски керван, завръщаш се от Сливенския панаир към Лозенград.

Освен за продоволствие и снаряжение, той и сега давал пари на сираци, вдовици, сиромаси.

5. Принуждава Кара Феиз да му „признае титлата войвода“ (всъщност „баш войвода“) на всички българи-кърджалии. От сега

съответно с Чингис Мехмед Гирай и Осман Пзвантоглу.

Народният закрилник (през „Второто хайдутство“) застава начело на т.нар. „Странджанска (Равногорска) буна“ и се стига до запалването на Караевренската кула. Целта на Буната е автономия

Шишането на Стоян Индже войвода.

БЪЛГАРИЯ – ТУРЦИЯ: ПАРТНЬОРСТВО ИЛИ СБЛЪСЪК

По повод монографията „Неосманизмът – новата геополитическа доктрина на Република Турция“

ПРОФ. БОНЧО АСЕНОВ

Ненапразно в предговора на книгата академик Георги Марков казва, че това е „необходима и полезна книга за българската външна политика“. Написана по идея на Центъра за стратегически изследвания, ръководен тогава от Александър Лилев, това е ситуационен анализ на новата турска политика провеждана от началото на 21 век. Политика, която дълбока засяга интересите и на България и която трябва много внимателно да се изучава и наблюдава. Защото интересите на Турция често пъти не само не съвпадат, но и са вредни за интересите на нейните съседни държави, които са били в рамките на Османската империя. Книгата представлява интерес и защото е написана от дипломат с добра теоретична подготовка и професионална практика, който владее до съвършенство дипломатическото изкуство и е внимателен и прецизен в оценките си. Към това трябва да прибавим и факта, че той е използвал автентичната книга на Ахмет Давутоглу – „Стратегическа дълбочина“, издадена през 2001 г., която представлява теоретичната основа на неосманизма. И която се превръща в ръководна идея на съвременното ръководство на Турция, начело с Реджеп Ердоган, министър-председател, а сега президент, и самият Давутоглу като министър на външните работи и министър-председател.

Любен Петров, естествено, прави кратък преглед на кемализма, който през 20-те и 30-те години на 20 век разрушава основите на Османската империя и изгражда светската република Турция, за да посочи, че от началото на 21 век неговите идеи постепенно се изоставят, открито или завоалирано, и се заместват с идеите и практиката на неосманизма. Неосманизмът е радикална трансформация на външнополитическите възгледи и на вътрешната политическа система на турската държава, която цели да превърне страната в регионална и световна сила. Обръщайки се към миналото и към възраждането на влиянието на Турция в рамките на бившата Османска империя „неосманизмът следва да се разглежда като продукт на имперското мислене на новите турски ръководители“.

Новата геополитика на Турция поставя на първо място отношенията ѝ с държавите, които днес се намират на територията

на някогашната метрополия. Защото според неосманизма разширяването на влиянието на Турция върху тези държави е „ключът за превръщането на Турция отново в регионална сила, във фактор със световно значение“. Представяйки Османската империя като „време на възход, разбирателство, разцвет, мирно съжителство между народите“, като „епоха на траен мир и просперитет, на културен и политически подем, на стабилизиране на обществените отношения“, Давутоглу и неговите последователи се надяват да възродят предишното влияние на османската държава. Това ще стане не с военни средства, с териториално разширяване, а чрез използването на културни, политически, икономически, дипломатически лостове за влияние (но в отделни случаи и със сила, както стана в Сирия). Същевременно тази политика на Турция изисква от нея да заема по независими позиции в отношенията си със САЩ, НАТО, Европа, Русия и Китай, като се съобразява само с турските си интереси. И да преразгледа отношенията си с ислямския свят по такъв начин, че да заеме мястото на мюсюлманска суперсила и се превърне в негов обединител. Любен Петров подчертава, че в идеологията на неосманизма са залегнали и постановки от османизма, ислямизмът и тюркизмът.

Неосманизмът не е само теория. Ердоган, Давутоглу и техните последователи започнаха практическото прилагане на неговите идеи. Любен Петров прави кратък анализ на тази им практическа дейност в отношенията със съседните страни, с ислямския свят, с великите сили, за да покаже, че изпълнението на стратегията през 2002–2013 г. е наситено с „постижения, с несполуки, с грешки и провали“ на фона на твърденията за „безоблачно възходящо развитие“ на Турция. Нещо повече, той посочва с факти, че неосманизмът доведе до криза в икономиката, до пропускване на външната ѝ политика, до сблъсък на демокрацията и авторитаризма, дори до проблеми на сигурността и териториалната цялост на Турция.

Втората половина на книгата е посветена на мястото на Балканите в „Стратегическата дълбочина“. Балканите, които се смятат едва ли не за територия, която принадлежи на Турция по право. В основата на тези претенции стои мюсюлманското население, живеещо в

Любен Петров

НЕООСМАНИЗМЪТ НОВАТА ГЕОПОЛИТИЧЕСКА ДОКТРИНА НА РЕПУБЛИКА ТУРЦИЯ

балканските страни. Или както се казва в книгата на Давутоглу: „Мюсюлманските малцинства, останали в наследство от Османската държава, са фундаментът на политиката на влияние на Турция на Балканите“. И той прави геополитическа, геоикономическа и геокulturна характеристика на този регион, за да изведе средствата и методите, които Турция трябва да използва, за да засили своето влияние върху този район. Давутоглу го очертава и точно – „Дъгата, която върви югозападно и се простира от Бихач до Средна и Източна Босна към Санджак, Косово, Албания, Македония, Кърджали до Източна Тракия“. В тази дъга централно място заема Албания и Босна (вече и Косово), които са „аванпост на Турция по пътя към вътрешността на Централна Европа“.

И друга важна задача на неосманистите – да не допуснат по-тясно сътрудничество между България, Сърбия и Гърция, защото това може да доведе до разпадането на Македония и разкъсването на връзката между Албания и Босна от една страна, и Турция, от друга. Тази политика Турция трябва да води с подкрепата на САЩ, които продължават да бъдат неин стратегически съюзник. Давутоглу смята, че чрез икономическото навлизане на Турция в тези райони и културната експанзия (напр. филмовите сериали, ревизията на историята) тя ще засилва своето влияние в тези страни. В крайна сметка целта е Турция да получи „правни осно-

вания за разтварянето на защитен чадър на етническите малцинства в региона“ и правото „на намеса по въпросите на мюсюлманските малцинства на Балканите“. Що се касае до изселването, неосманистите продължават политиката на кемалистите – „проблемът с изселването на българските турци трябва винаги да стои и да не се решава окончателно“.

Разсъждавайки за съдбата на Балканските държави и конкретно на България, Любен Петров се пита накъде отиват те – напред към имперското минало, или към европейски Балкани. Всъщност това са тревожни разсъждения за бъдещето на тези страни, което Давутоглу предлага като „бъдеще чрез завръщане в миналото“. Алтернативата на това е европейското бъдеще, т.е. европейски Балкани.

В края на книгата Любен Петров разглежда отношенията между България и Турция с двете алтернативи – партньорство или сблъсък. Всъщност за него няма алтернатива, единственият път на България е този „за по-нататъшно развитие и задълбочаване на сътрудничеството със своя голям и важен съсед“. Но отношения, които „да се развиват на равнопоставена основа, при зачитане на взаимните интереси, наследените и нововъзникналите проблеми да се решават по пътя на доброжелателния диалог, да се избягва намесата на едната страна във вътрешните работи на другата, да се отстоява териториалната цялост на нашата страна, суверенитетът на държа-

вата и националната сигурност, да се уважават културните традиции и културната идентичност, да се разширява и задълбочава всестранично сътрудничеството, да се работи за мира, сигурността и стабилността на Балканите“.

От тези позиции трябва да се решават и спорните въпроси между двете страни и конкретно нашите финансови и имуществени претенции към Турция и проблемът с ислямизираните българи.

Любен Петров прави кратък анализ на разрешаването на тези имуществени проблеми между двете страни, на последствията от възродителния процес, на политиката на Турция и България към ислямизираните българи, на появата и дейността на ДПС, на нововъзникналния „помашки проблем“ и прави крайния извод, че „в сегашната ситуация реалистичната и национално отговорна политика за България е интегрирането на етническите турци и на ислямизираното българско население в българската народност чрез равноправното му участие в цялостния стопански, политически и културен живот“. В условията на неосманската политика към България това означава „да се изработи политика на равнопоставеност, на равни права и задължения пред закона, пълна интеграция във властта, при съблюдуване на европейските демократични принципи, норми и ценности“.

Книгата на Любен Петров не само дава знания за същността на неосманизма. Тя и бие камбана – наистина с приглушен тон, за опасностите, които крие тази политика на Турция за България.

И мисля, че акад. Георги Марков е прав – това е книга, която трябва да се чете от управляващите в България, за да водят най-правилната за българските национални интереси политика по отношение на съседна Турция.

Любен Петров е роден през 1924 г. в Червен бряг. Завършва Икономическия университет „Карл Маркс“, специалност политикономия. Работи в областта на международните отношения. От 1967–1970 г. е зам.-завеждащ отдел „Външна политика и международни връзки“ при ЦК на БКП, след което до 1976 г. е зам.-министър на външните работи. До 1990 г. работи като посланик към МВнР, като е изпълнявал различни мисии в международни преговори. Старши научен сътрудник II степен, доктор на философските науки. Има публикации по проблеми на международното националноосвободително движение, на външната политика на България, на европейската и балканската сигурност.

През 2015 г. издава монографията „Неосманизмът – новата геополитическа доктрина на Република Турция“ (193 с.).

БЪЛГАРИЯ И ТУРЦИЯ СИ ДЕЛЯТ 25 МЛН. ЕВРО ЗА ЕКОЛОГИЯ И ТУРИЗЪМ

Европейската комисия одобри финансирането на новата програма за трансгранично сътрудничество между България и Турция, съобщиха от Брюксел. Парите ще бъдат използвани за защита на околната среда, за запазване на природните и културните ценности и развитие на устойчив туризъм. Финансирането трябва да послужи и за развитие на научните изследвания и конкурентоспо-

собността в граничните региони, които трябва да станат по-привлекателни за младите хора.

Трансграничната програма България – Турция покрива три региона у нас (област Бургас, област Ямбол, област Хасково) и две турски провинции (провинция Одрин, провинция Лозенград). Тя е на стойност почти 30 млн. евро, като над 25 млн. евро са безвъзмездна финансова

помощ от Европейския съюз.

Според заместник-председателя на ЕК Кристилина Георгиева програмата е възможност на България за инвестиране и създаване на работни места в пограничните райони на страната. „Особено е важно да работим заедно, за да опазим природните си богатства и да успяваме да действваме бързо в случай на природни бедствия“, каза още тя.

ТУРИЗЪМ

МИЛИОНЕР ПРАВИ ДЪРЖАВА ЗА БЕЖАНЦИ

Американският милионер от еврейски произход Джейсън Бузи, който се занимава с продажба на недвижими имоти в Сан Франциско, предложи да се създаде нова държава, където да живеят бежанци от всички страни, пише „Хъфингтън пост“. Като успешен проект сочи държавата Израел. За да се осъществи идеята му „Нация на бежанците“, Бузи предлага да се придобие неизползвана земя в различни държави. Според него държави като Индонезия или Доминиканската република биха се съгласили да продадат част от територията си. Бузи се надява, че в бъдещата страна нов дом ще намерят 59,5 млн. бежанци от цял свят. Той вече има уебсайт и води рекламна кампания.

ЕВРОПА НЯМА НАМЕРЕНИЕ ДА НИ КОМПЕНСИРА ЗА РУСКОТО ЕМБАРГО

Европейската комисия засега няма намерение да компенсира българските млекопреработватели, заради спада на цените на суровината и загубите им от руското ембарго, наложено вследствие на санкциите на Европейския съюз спрямо Русия. Това стана ясно от писмения отговор на земеделския министър Десислава Танева на депутатски въпрос.

Мерките, които Ев-

ропейската комисия е предложила на страните-членки за интервенционно изкупуване и частно складиране на обезмаслено сухо мляко и масло, изобщо не са приложими спрямо България поради спецификата на производството ни на мляко и млечни продукти. няма и механизъм, по който млекопреработвателите ни да бъдат компенсирани чрез финансова помощ.

82 млн. лв. са загубите на българското земеделие от руското ембарго. Премиерът Бойко Борисов каза пред гостуващия у нас еврокомисар по земеделие Фил Хоган, че се надяваме на помощ и разбиране от ЕК заради загубите, които търпим от контрасанкциите от Русия по отношение на млечните ни продукти, плодовете и зеленчуците. Ето какъв е отзвукът!

ПУТИН УТВЪРДИ НОВА МОРСКА ДОКТРИНА

Президентът Владимир Путин е приел новата Морска доктрина на Русия, съобщи РИА „Новости“. Причините за приемане на новата доктрина са промените в международната обстановка и обективното укрепване на Русия като велика морска държава. Развитието на Черноморския флот в Крим заедно със Северния флот е от първостепенно значение за гарантиране на сигурността на Руската федерация в океанските и морските пространства. В документа се казва също, че основната политика на Русия в Черно море ще стане ускореното възстановяване и укрепване на стратегическите позиции на Русия, както и подкрепа за мира и стабилността на района. В доктрината е отделено място и на военноморското присъствие на Русия в Атлантика и Арктика.

ВСЕКИ ТРЕТИ В ГЕРМАНИЯ НЕ Е ГЕРМАНЕЦ

Броят на имигрантите, които живеят в Германия, през 2015 г. достигна 10,9 милиона души. Това е с един милион повече, отколкото преди три години, съобщи Националната статистическа служба на страната. А броят на хората с имигрантско потекло е достигнал в Германия

16,4 милиона души. Това представлява една пета от населението на страната – 20,3%. Броят на имигрантите първо поколение възлиза на 10,9 милиона души, с един милион повече от 2011 г. Новопристигналите тук граждани от ЕС са предимно италианци, поляци, унгарци, румънци и българи. Увеличен е и броят на гражданите от Китай, Сирия и Индия. През 2015 г. се очакват общо 450 хиляди нови имигранти.

Деца на имигрантите в Гърция получават гръцка националност

Гръцкият парламент прие закон, който позволява на децата на имигрантите, които са родени и израснали в Гърция да получат гръцка националност. Въпросът беше висящ години наред. За закона гласуваха радикалната левица СИРИЗА и социалистите от ПАСОК, както и левоцентристите от партията Реката, предаде Франс прес, цитирана от БТА. Законът предвижда достъп до гръцка националност на децата, родени в Гърция, които учат в тази страна, при условие че двамата родители живеят там от известно време. Онези деца, които са завършили колеж или лицей и които пребивават в Гърция, както и онези, които са завършили гръцки университет, ще имат също право на гръцка националност.

Кюрдите не приемат военните операции на турската армия в Сирия и Ирак

• Остра декларация на легалната и парламентарно представена кюрдска Демократическа партия на народите

Военновъздушните операции през последните дни на турската армия по обекти на територията на Сирия и Ирак срещат все по-твърда съпротива от страна на кюрдите в югоизточната ни съседка. Веднага след първия въздушен удар на турски изстребители в Сирия на 24 юли, още същия ден заместник-председателят на парламентарната група на кюрдската Демократическа партия на народите (ДПН) Идрис Балукен реагира остро срещу намесата в Сирия и Ирак.

Сирийските бежанци тотално превзеха Измир

ГЕОРГИ ИВАНОВ
СНИМКИ: DHA

• Регистрирани са близо 70 хиляди души, разпращат ги по други места, но те пак се връщат обратно

• Единствената им цел е достигане на гръцки остров в Егейско море и от там – към Западна Европа

Трагедията на сирийските бежанци в Турция може нагледно, неподправено и натурално да се види в Измир – третият по големина град на югоизточната ни съседка. Там пришълците от Сирия ежедневно водят буквално борба за елементарно оцеляване. Особено голям е техният брой в квартал „Басмане“, където са окупирани улици, паркове и джамии.

Валията на Измир Мустафа Топрак алармира, че досега на сирийски бежанци са издадени над 67 хиляди временни документи за самоличност. След тази административна процедура ги качват на автобуси за други места в Турция. Само след един ден обаче те отново се връщат обратно, жалва се валията.

Повечето сирийци споделят, че поради липса на работа и доходи са принудени да живеят на улицата, при липсата на каквито и да е елементарни условия за нормален начин на живот. Когато все пак наемат някого от тях на работа, надницата е 30 турски лири (около 20 лева), или въобще не получава заплащане. Могат да използват единствено тоалетните на джамиите за ежедневните си хигиенни нужди.

Някои бежанци от Сирия признават, че получават някаква помощ, но това според тях не е изход от безнадеждната им ситуация. Защото преобладаващото мнозинство от пришълците от арабската страна имат една единствена цел. А именно, да преминат дори и с риск на живота си на някой от гръцките острови в Егейско море, а от там – в Западна Европа.

ТРАКИЙЦИ ОТ ХАСКОВО ПОСРЕЩАТ „ЛА БАНД А БАЛК“ ОТ ЛИОН

АНЕТА ГЕОРГИЕВА

На сцената на площад „Свобода“ в Хасково за първи път свиреха и пяха

български народни песни и хора французи – самодейци от град Лион. Съставът „Ла банд а Балк“ забавляваше събралото се

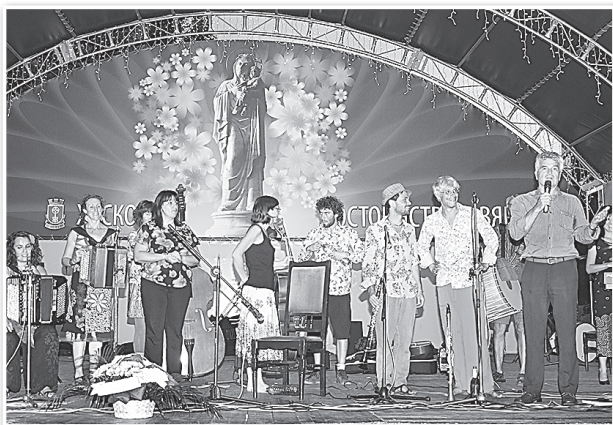
гражданство над час и половина с песни и хора, известни на всеки българин като „Катерино моме“, „Два се рода сродяват“, „Темна е мъгла паднала“ и др. Когато чуваме тези песни в изпълнение на чужденци сякаш още по-добре разбираме с какво голямо фолклорно богатство разполагаме.

Връзката със самодейците от Франция беше осъществена преди две години от ансамбъл „Китна Тракия“ Хасково, когато той изнесе няколко концерта за българска-

та общност, живееща в Лион.

Музикантите на състава – 14 души, свирят на 9 различни инструмента, някои от които не са характерни за нашия фолклор, но това може би направи звученето на хората и песните още по-атрактивни за публиката.

Тракийското дружество и читалище „Тракия – 2008“, направиха всичко необходимо гостуването на самодейците от Лион да остане запомнящо се за участниците и за гражданите на Хасково.

Почит към миналото

ВАЛЕНТИНА АНГЕЛОВА

Делегация от 55 души, сред които 16 младежи, всички членове на тракийско дружество „Екзарх Антим I“, посети мемориалния комплекс „Илиева нива“. Те поднесоха цветя в памет на избитите там от редовната турска войска над 200 деца. Това се случва по време на Междусъюзническата война през 1913 г., когато над 2000 бежанци, бягащи от турците, виждат, че в ниското ги очаква турската войска и скриват в местността Илиева нива децата с надеждата, че те ще бъдат пощадени.

Една от активните тракийки на бургаското дружество прочете стихове, посветени на трагичните събития, а председателят на дружеството – Тодор Ангелов сподели: „Всяка година идва-

ме на това място и с мъка в сърцата си спомняме за тези загинали деца, които са само част от голямата трагедия на тракийци. Радвам се, че сред нас днес има и толкова младежи, които се интересуват от миналото ни и милеят за него.“

Делегацията продължи с посещение на село Горноселци, откъдето са коре-

ните на повечето малоазийски българи, членове на тракийското дружество „Екзарх Антим I“ и завърши първия ден от пътуването си в гр. Ивайловград. Там се проведе съвместна среща с местните потомци на тракийските и малоазийските българи.

Сред посетените от групата места бяха и античната вила „Армира“, тракийската гробница до село Мезек, крепостта Букелон и много други места, свързани с историческото ни минало.

ДОНКА ВЪЛЧЕВА

По случай 165 години от рождението на Иван Вазов тракийско дружество „Лазо Лазов“ в гр. Средец организира екскурзия до родното място на поета. Част от стиховете на народния поет, превърнали се в звучни песни като „Де е България“, „Когато бях овчарче“, „Панагюрските въстаници“

УРОК ПО РОДОЛЮБИЕ

звучаха през целия път на екскурзията. Вълнуващо беше изпълнено стихотворението „Аз съм Българче“ от бъдещият първокласник Митко Тодоров.

След посещение на местата, свързани с живота на Вазов, изпълнени с чувство

на национална гордост се поклонихме пред паметника на Априлци в гр. Клисура, дръзнали с кремъклии пушки и черешово топче да се борят за национална независимост. Техният ентусиазъм Вазов пресъздаде в главата „Пиянството на

един народ“ в романа „Под Игото“.

Така нашата екскурзия, посветена на годишнината от рождението на поета завърши с думите: „Поклон Учителю, чието творчество е урок по родолюбие за всеки Българин.“

СЪБОР В ПОПОВИ ЛИВАДИ

С традиционния събор в местността Попови ливади бе отбелязана 112-та годишнина от Илинденско-Преображенското въстание. Той започна сутринта пред паметника на Гоце Делчев на Попови ливади със заупокойна молитва за загиналите в Илинденско-Преображенското въстание и молебен за здраве, които отслужи Негово Високопреосвещенство Неврокопски митрополит Серафим. Слово произнесе кметът на гр. Гоце Делчев Владимир Москов. Пред паметника на Гоце Делчев политици, общественици и граждани положиха венци и цветя в знак на признателност и към всички участници във въстанието. Краснодар Беломорски поднесе венец от името на Съюза на тракийските дружества в България.

Гражданство за всички с роднини българи

Българско гражданство ще придобиват всички, които имат поне един близък роднина от български произход. Това решиха почти единодушно депутатите, като приеха за първо четене промени в Закона за българите, живеещи извън България.

В последните години българите, които живеят в Украйна, Македония, Молдова, Сърбия и др. имат проблеми с получаване на българското гражданство и дори се стига до парадокса децата да имат българско гражданство, а родителите – не.

Не трябва да се подминава всяка възможност за увеличаване на нацията при наличието на изявен интерес за принадлежност към нея от лица с български произход и българско самосъзнание.

Напусна ни инж. Величко Петров

Почина инж. Величко Петров, известен деятел на тракийската организация в Кърджали и областта, член на ръководството на тракийското дружество „Димитър Маджаров“, зам. председател на областния съвет на БАС. Роден е на 19.VI.1940 г. Произхожда от голям и забележителен тракийски род от село Сачанли – Западна Тракия. След злощастните събития през 1913 г. в Тракия се установяват в с. Бяла поляна. Работеше за сплотяването на потомците на тракийските българи, като съдействаше активно за създаването на нови дружества. В трудовия си път в Оловно-цинковия комбинат той бе образец за дисциплина и трудолюбие.

Като общественик вложи много сили и усърдие за реализиране на справедливата тракийска кауза.

Такав ще гопомним.
Поклон пред паметта му!
ТД „Д. Маджаров“, Кърджали

ТРАКИЯ – Орган на Съюза на тракийските дружества в България – София 1000, ул. „Стефан Караджа“ 7-А Печат: Военно издателство ЕООД

Абонирайте се!

Каталожен номер

759

Издава: Върховният комитет
Редакционна колегия: чл.-кор. на БАН Васил ПРОДАНОВ, проф. Иван ФИЛЧЕВ, Елена АЛЕКОВА, Никола ИНДЖОВ и Хубен СТЕФАНОВ; Главен редактор: Тодор КОРУЕВ
e-mail: vesttrakia@abv.bg, stdb_sofia@abv.bg, тел.02/986 71 26; факс:02/987 57 53

БАНКОВА СМЕТКА
СТДБ (за вестника)
IBAN: BG34STSA93000001682816 BIC: STSABGSF
Банка ДСК ЕАД, клон 1, ул. „Княз Ал. Батенберг“ – София 1000

КОРЕСПОНДЕНТИ: Валентина АНГЕЛОВА (Бургас) – 0879 545 115; Недка ГОСПОДИНОВА (Перник) – 076/60 13 67; Димитринка СМОЛЕВА (София) – 02/412 12 36, 0886 746 044; Михаил МИХАЙЛОВ (Сливен) – 044/62 48 53; Анета Георгиева (Хасково) – 0894 044 420; Веска Ламбова (Шумен) – 0877 71 85 03; Мария ИВАНОВА (Ямбол) – 046/66 35 40
Изпращайте текстове не по-дълги от 4 стандартни машинописни страници (1800 знака). Хонорари за публикуването им не се дават.

Проф. Илия Тодев:

Митове, равни на неоосманизъм

Съзнателно разкрасяват бившата Османска империя с нескриваното намерение тя да бъде възстановена отново, казва директорът на Института за исторически изследвания при БАН

ИНТЕРВЮ НА ЕЛЕНА АЛЕКОВА

– Какво е историята – наука, условно казано, на фактите или наука на интерпретациите?

– Това е сложен филозофско-исторически въпрос. Делението на факти и интерпретации е до голяма степен условно. Би могло да се каже, че фактите са интерпретации, по които не се спори. Защото в процеса на познание на историята нищо – от най-софистицираната панорама до най-елементарната дата или събитие – не се дава в готов вид, всичко е плод на някаква обработка. Някой би казал, че такова определение прави от историята царство на субективизма. Всъщност голямата суета на историка е не да придава истинност на представителите си за миналото, а да търси истини в миналото. Допълнителна гаранция за обективност е и това, че той не работи сам, а в колегия, където взаимният контрол е правило. Наличието на „факти“, т.е. на консенсусни тълкувания на извори, показва, че историята може да бъде наука.

– Историкът днес е изправен пред много предизвикателства, свързани с новото пренаписване на историята. Вие лично, като директор на Института за исторически изследвания при БАН, а и като човек, роден в Батак, се сблъскахте с предизвикателството „МИТЪТ БАТАК“. Мит или история е случилото се в Батак по време на Априлското въстание от 1876 г.?

– За съжаление, случилото се в Батак по време на Априлското въстание от 1876 г. е безспорен исторически факт. Има толкова сериозни чужди свидетелства за това, че ако определим „Батак 1876“ като мит, аз не знам какво ще имаме право да наречем история. Не можем нито софистично да отричаме Баташкото клане, нито да го забравим – не само

Илия Тодев е завършил история в СУ, доктор на историческите науки, професор от 2005 г. Работил е в Окръжния исторически музей в Бургас и от 1982 г. – в Института за исторически изследвания в БАН, чийто директор е в момента. Специалист е в по църковна история, по нова история и по българското Възраждане. Специализирал е в Русия, Великобритания и Франция. Той е един от активните участници в комисията за енциклопедия „Тракия“.

от почит към жертвите и заради страх от рецидивни, но и от желание да знаем как и защо на хората се случват трагедии. Трябва да го помним – на неговия 17 май. Със 17 май не се празнува клане над българите, а победа на воля за свобода над робски рефлекс. Със 17 май се помнят и тчат жертвите, с които е извоювана съвременната българска държавност. 17 май не е сам; той е неразделна част от триадата бунт-страдание-освобождение, с която ние, българите, напускаме небитието на робството, за да се върнем в историческия живот – също както Кръстният път и Лобното място са част от триадата Цветница-Разпети петък-Възкресение Христово.

– Възможно ли е да се открият днес нови доказателства – в едната или в другата посока?

– Да, възможно е. Например, работейки върху книгата „Батак 1876 – мит или история?“, се натъкнах на невземани дотогава предвид сведения, че при посещението си в Батак двамата международни анкетори Макгахан и Скайлер са били съпроводжани от Карл Шнайдер. Това е германец, кореспондент на в. „Kolnische Zeitung“. Ровейки се из многобройните, но хаотични и лошо коментирани публикации за Априлското въстание, попаднах и на част от дописка от Батак, за която се казваше, че принадлежи на кореспондента на в. „Kolnische Zeitung“ в Турция. Тази находка беше важна и сама за себе си, и с оглед

на тезата, че „Батак“ е мит, тъй като тя тръгна от Германия, където Макгахан, който като правило се сочеше като главен (а често и като единствен) свидетел за случилото се в Батак, като че ли не вдъхваше особен респект – той, видите ли, бил ирландец, женен за рускиня, следователно туркофоб, който не заслужава особено доверие.

Но благодарение на моите търсения бял свят видя информация, която безусловно потвърждава писаното от Макгахан и която е излязла изпод перото на чистокръвен германец, при това доказан туркофил. От друга страна, не намерих сведения руски анкетор да е бил в Батак. Из книжната се срещат твърдения, че такъв е бил княз Церетелев, но той се позовава на Макгахан и на Скайлер, а не на собствени впечатления, което означава, че не е бил в Батак. При това за него Шнайдер и Скайлер са едно и също лице и май заради това смесване кореспондентът на в. „Kolnische Zeitung“ е „изпаднал“ от историята на Батак.

– Как според вас трябва да се съхранява историческата памет?

– Като грижливо се пазят автентичните останки от миналото. Както е известно, през 2010 г. Българската православна църква реши да канонизира в мъченици баташките жертви от 1876 г. и да вземе под своето ведомство църквата „Света Неделя“ – последната крепост на баташките въстаници и символ на тяхната борба и саможертва. Състояха се пишци

тържества, започнаха и постепенни промени в интериора на църквата, която трябваше да получи всички аксесоари на православна култова сграда. Много скоро се породиха съмнения, че всичко това е само префинен опит за деисторизация на старата баташка църква, за обезличаване – или даже за изличаване! – на най-видимите и най-автентичните физически следи от 1876-а. От уникален паметник на едно незабравимо по своя трагизъм и значение минало, от най-святото място на българския патриотизъм „Света Неделя“ се превръщаше в банален християнски храм – при това редом с действащата и напълно достатъчна за религиозните нужди на родопския градец църква „Св. Богородица“. Спореве около Батак отново се разгоряха: това не би ли била нова крачка – ако не и финал – в кампанията за митификация на Баташкото клане? Против „задушаването чрез прегръдка“ се надигнаха гласове на интелектуалци и общественици, с решение по въпроса излезе и Институтът за исторически изследвания при БАН. От другата страна отговориха със събор на рокери...

– Наскоро излезе книгата „По пътя на трупове от Плевен до Бристол“, в която вие сте, така да се каже,

„Историята е наука за бъдещето“

главно действащо лице. В нея става дума за развенчаването на една друга историческа лъжа относно тленните останки на турските войници, загинали край Плевен по време на Руско-турската освободителна война от 1877–1878 г. Трудно ли е на един историк да стигне до истината днес?

– Във връзка със съдбата на тленните останки на падналите при Плевен турци директно ангажирах доста колеги, на други писах писма, една от необходимите книги я намерихме чак в Америка и я купихме оттам – всичко това отнема и време, и сили, и средства. Ако научната критика си беше на мястото, фалшификацията, за чието разобличаване отидоха две години и половина и се написа цяла книга, щеше да лъсне още при появата си на бял свят – т.е. през 1993 г. в т. VIII на „Енциклопедия на ислям“). Небивалицата обаче беше тиражирана няколко пъти на английски и български и буквално трябваше да ни избоде очите, за да ѝ обърнем внимание и да я разобличим – цели 22 години след нейното първо

публикуване.

– Срещам нихилисти, за които подобни книги са излишни. Това не е ли тревожен симптом, че нашето общество боледува? Дали истината за онова, което някога е било, е нужна на днешните хора?

– Отношението към тази книга наистина е симптоматично. Вярно е, че е естествен въпросът: „Струва ли си да се употребят толкова време и усилия, за да се докаже, че 10-ина реда от една книга са фалшификация?“ Дори само ако ценим истината, отговорът ще бъде безусловно „Да!“ Тук обаче става дума и за това, че въпросните 10-ина реда са само върхът на айсберга, тъй като в последните години се натрупаха буквално планини от, меко казано, (преднамерено и манипулативно) неверни твърдения на историческа тема. Много от тях носят целенасочено антибългарски характер и се превърнаха като че ли в един вид моден аксесоар – и това прави описваното явление масово, а критическата задача – необикновено трудна. Задачата на историка е не само да създава нови знания за миналото. Той трябва да полага и непрекъснати грижи за опазване, в т.ч. верификация, и разпространение на съществуващите знания. И в тези три дейности той е длъжен непрекъснато да отвява плявата от зърното. Много често рандеманът от тази операция е обезсърчаващо нисък, но, както се вижда от цитираната книга, в мрежата невинаги попада само цаца. „По пътя на трупове...“ е както case study на окуражаващ успех за научно-критическата непримиримост, така и своеобразен методологически урок; той напомня дълга на историка изобщо – и конкретно днешните задачи на българския историк.

– Напоследък сме свидетели на опити да бъде реабилитирана Османската империя. Имат ли нещо общо с това изфабрикуваните митове от наше време – „митът Батак“ и „митът с турските трупове“?

– Бих казал, че става дума за неоосманизъм, т.е. не просто за реабилитация на Османската империя, а за прекомерното ѝ и твърде необосновано разкрасяване – при това с нескривано намерение за нейното възстановяване. Има достойни за вяра мнения, че „митът Батак“ е жалон в неоосманската експансия към България. Същият смисъл притежава и небивалицата за съдбата на тленните останки на падналите при Плевен османски бойци. Бих добавил още, че двата случая може би отразяват и опитите чрез евразийството да се изгради турско-руски съюз.

– Обикновено се казва, че историята е наука за миналото, а все ми се иска да допълня, че историята е наука и за бъдещето. Ако смятате, че е така, бихте ли обяснили защо?

– Доколкото по това, което си е отишло, може да се съди за това, което идва, дотолкова и историята може да се смята за някакъв вид футурология. („Дума“)